

Bellevuegården Malmö, Tengbom

Trollhättans Stad

GRÖNSTRUKTURANALYS & SOCIOTOPKARTERING

till planprogram för KRONOGÅRDEN, LEXTORP och SYLTE CENTRUM

GRANSKNINGSHANDLING 2024-11-14

Grönstrukturanalys och sociotopkartering

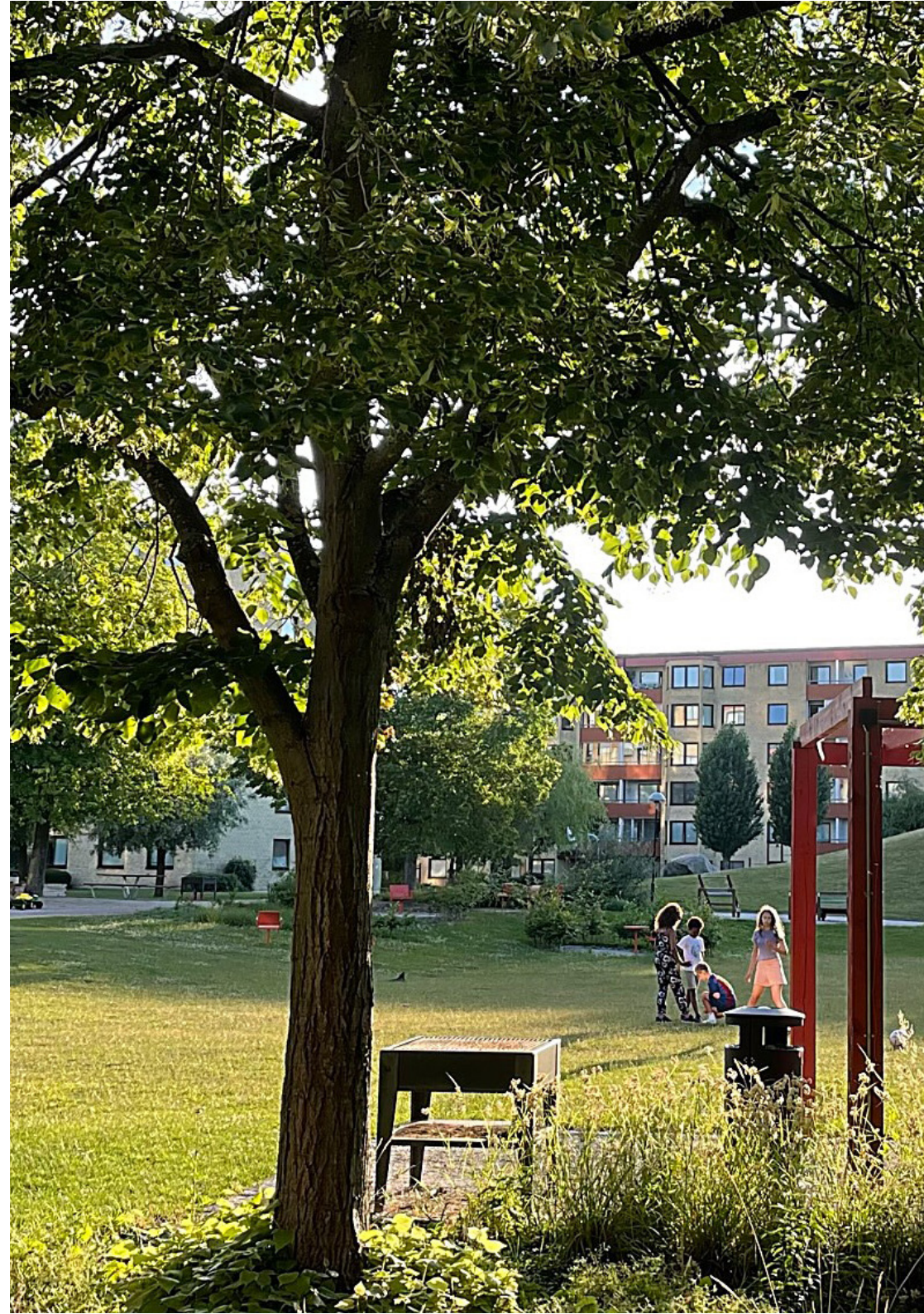
Datum	2024-11-14
Projektledare, Trollhättans Stad	Stina Gjertsen Stina.Gjertsen@trollhattan.se Sofia Hjort Sofia.Hjort@trollhattan.se
Konsulter, Tengbom	Dafni Sarakinis, dafni.sarakinis@tengbom.se Ezgi Güler Tozluoglu, ezgi.guler.tozluoglu@tengbom.se Ludmila Sandqvist, ludmila.sandqvist@tengbom.se Rut Näsman, rut.nasman@tengbom.se

Fotografier och illustrationer är framtagna av Tengbom om inget annat anges.

SAMMANFATTNING

Tengbom fick i uppdrag av Trollhättans stads plankontor att ta fram en grönstrukturanalys och sociotopkartering för Kronogården och Lextorp, samt Sylte centrum. Plankontoret har på uppdrag av Kommunstyrelsen ansvar att ta fram ett planprogram för de sydöstra stadsdelarna av Trollhättan. Syftet med planprogrammet är att ta ett samlat grepp om den framtida markanvändningen och utvecklingen av området.

Grönområdena i de sydöstra stadsdelarna har identifierats som en stark och positiv identitet och karaktär för området. Därför behövs en grönstrukturanalys inklusive sociotopkartering tas fram för att kartlägga, värdera och ge förslag på utveckling av grönytor för att inte riskera att värdefulla grönområden tas i anspråk vid förtätning i området.

Innehåll

1. Introduktion och bakgrund.....	1
1.1. Syfte	
1.2. Metod	
2. Grönstrukturanalys.....	2
2.1. Befintlig övergripande grönstruktur	
2.2. Planområdets grönstruktur	
2.2.1. Grönstrukturens karaktär	
2.2.2. Platsbesök	
2.3. Grönstrukturanalys	
2.3.1. Trångboddhet, socioekonomi och trygghet	
2.3.2. Tillgång till grönstruktur	
2.3.3. Tillgänglig park	
3. Dialog och sociotopkarta.....	10
3.1. Dialog med fritidsgårdarna Lexington, Älvan och Kronan	
3.2. Dialog med inbjudna representanter från föreningar från stadsdelarna Kronogården, Lextorp och Sylte centrum	
3.3. Sociotopkarta	
4. Rekommendationer	23
4.1. Koncept	
4.2. Mötesplatser	
4.3. Kopplingar och stråk	
4.4. Förtätning	
4.5. Landskapselement och rumslighet	

5. Utvecklingsexempel.....	26
5.1. Landskapselement	
5.1.1. Terräng	
5.1.2. Vegetation	
5.1.3. Vatten	
5.2. Grönområdenas struktur	
5.2.1. Identitetsskapande entréer	
5.2.2. Gröna kopplingar	
5.2.3. Rumslighet	
5.2.4. Innehåll	
6. Fortsatt arbete.....	29
6.1. Förslag på fortsatt arbete utifrån socialt perspektiv	
6.1.1. Vart är tjejerna?	
6.1.2. Unga vuxnas perspektiv	
6.1.3. Samskapa	
6.1.4. Gå-turer	
6.2. Förslag på fortsatt arbete utifrån platsspesifik analys	
Bilaga.....	31

1. Introduktion och bakgrund

Denna rapport är framtagen av Tengbom på uppdrag av Trollhättans stad under våren 2024. Trollhättans stads plankontor arbetar på uppdrag av Kommunstyrelsens förvaltning med att ta fram ett planprogram för stadens sydöstra stadsdelar, Kronogården, Lextorp och Sylte centrum. Syftet med planprogrammet är att ta ett samlat grepp om den framtida markanvändningen och utvecklingen av området. Grönområdena i sydöstra stadsdelarna har identifierats som en stark och positiv identitet och karaktär. Vid framtida förtätning av området finns det risk att grönområden eller deras kvaliteter försvinner eller inte utnyttjas på bästa vis.

1.1. Syfte

Denna grönsstrukturanalys inklusive sociotopkartering har tagits fram för att kartlägga, värdera och ge förslag på utveckling av grönytor. Rapporten ska fungera som ett underlag i kommande planarbete med arbetet med planprogrammet för de sydöstra stadsdelarna.

Syftet med grönsstrukturanalysen är att få en bild av vilka gröna ytor som är viktiga att bevara, vilka som kan exploateras, vilka som behöver utvecklas och i vilken riktning, samt identifiera behov av nya gröna ytor i strategiska lägen. Med hjälp av Sociotopkartering och dialog säkerhetställ att värderingen också utgår från ett socialt perspektiv av både befintliga värden samt väger in det potentiella värdet för en framtida större befolkning. En grönyta kan idag ha låg kvalitet och brist på funktioner men det betyder inte att den inte är värdefull.

1.2. Metod

Arbetet med rapporten *Grönsstrukturanalys och sociotopkartering* bygger på nedanstående beskrivna delar.

Förutsättningar

Inläsning av kommunens tillhandahållna styrdokument, statistik och tidigare underlag relevanta för arbetet med analysen, se lista över kommunens tillhandahållna underlag nedan.

Underlag tillhandahållna av Trollhättans stad:

- Grönstrukturplan för Trollhättans tätorter – arbetsmaterial 240206
- Förstudie sydöstra stadsdelarna - utveckling av grönytor, 2023-Utförd av praktikanter plankontoret
- Bilaga SKA Sydöstra stadsdelarna, 221221
- LUPP-resultat 2022 Kronogården, Lextorp, Sylte, 2022
- Redovisning av fördjupad förstudie avseende Granngården, 2021
- Sammanställning enkätdialoger Kronogården, 200304
- Samlad statistik från segregationsbarometern
- Stadsutveckling Kronogården innovationsguiden, 210408

Ett platsbesök genomfördes tillsammans med kommunen och kompletterande platsbesök och inventering gjordes i samband med dialogtillfällena i stadsdelarna, Sylte, Kronogården och Lextorp. Förberedelse och genomförande av fyra dialogtillfällen, tre stycken genomfördes på fritidsgårdarna Lexington i Lextorp, Kronan i Kronogården och Älvan i Sylte, det fjärde dialogtillfället genomfördes tillsammans med inbjudna föreningar verksamma i området.

Analys

Ovanstående beskrivna förutsättningar ligger till grund för analysen tillsammans med stadens egna framtagna analyser. Kompletterande analyser genomförs också där Tengbom i samförstånd med staden anser att kunskap behöver fördjupas eller lyftas fram. Grönsstrukturanalys utförs för att kartlägga och visualisera grönsstrukturens kvantitet, kvalitet, integration, stråk, målpunkter och närhet till bostäder. Analyserna utförs med hjälp av geografiska informationssystem (GIS) för att mäta och bedöma dessa parametrar. Målsättningarna för dessa parametrar inom stadsbyggnad och grönsstruktur grundas i forskningsresultat som WHO samlat och skapat målvärden utifrån. Data från kommunens sociotopkartering (sid 10, FÖRSTUDIE SYDÖSTRA STADSDELARNA utveckling av grönytor) kombineras med resultaten från dialogen för att skapa en helhetsbild av grönsstrukturens betydelse för både nuvarande och framtida invånare.

Slutsatser och rekommendationer för framtida arbete

Slutligen sammanfattas vilka tillgångar och brister som finns idag inom området i det offentliga rummet för kommunens sydöstra stadsdelar, Lextorp, Kronogården och Sylte centrum, samt vilka behov vi kan se för morgondagens invånare i Trollhättan.

2. Grönstrukturanalys

2.1. Befintlig övergripande grönstruktur

Projektområdet som omfattar Kronogården, Lextorp och Sylte centrum ligger längs med Europaväg 45, sydöst om Trollhättans centrum. Sydost om programområdet angränsar jordbruksmark, i norr centrala Trollhättan och i väster till andra bostadsområden.

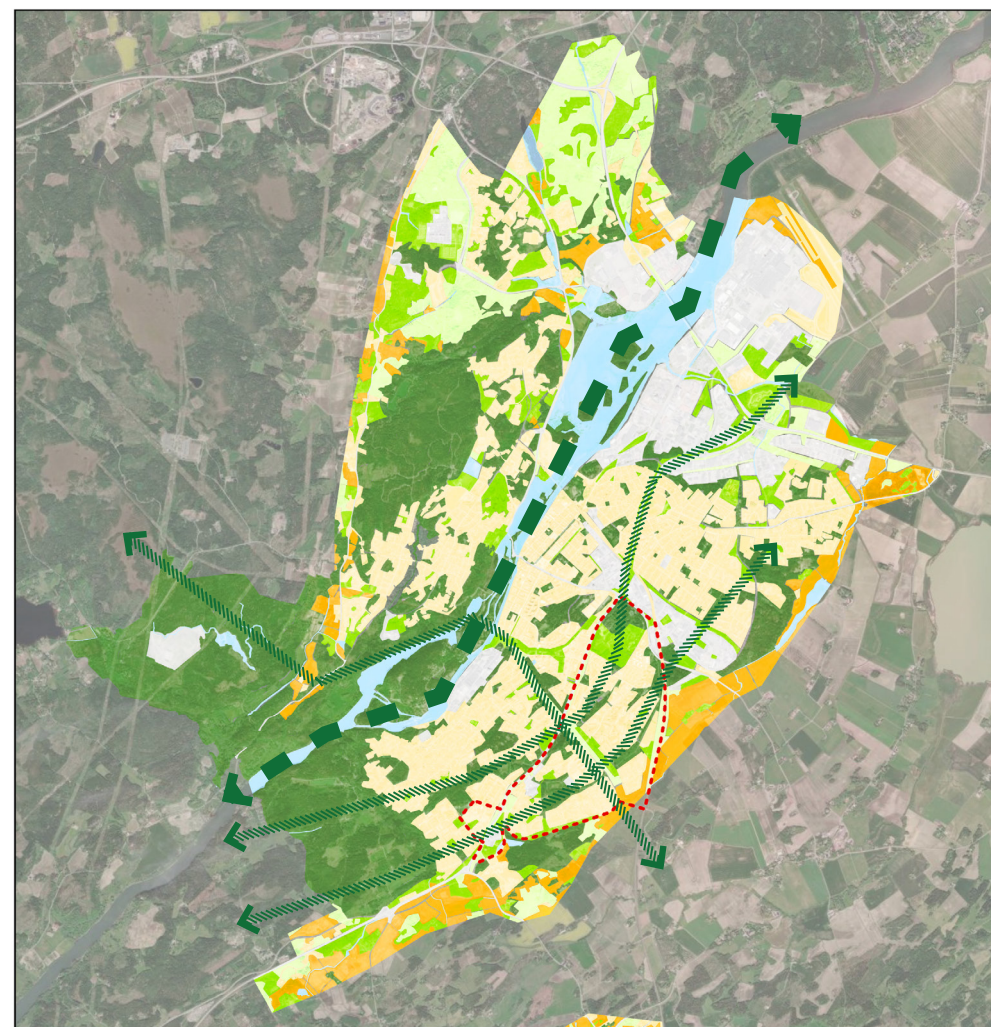
Bostadsområdena som växte fram under miljonprogrammet är uppförda på jordbruksmark och började planläggas 1963. Bebyggelsen är anpassad och harmoniskt placerad i förhållande till landskapets nord-sydliga geomorfologiska struktur. Bebyggelsen stärker ofta områdets topografiska egenskaper. Exempelvis accentueras höjder med punkthus och lågpunkter med lägre bebyggelse.

Karaktäristiskt för området är dess grönområden och stora bostadsgårdar, vilket speglar planeringsideal från 1960- och 1970-talet. Under denna tidsepok tilltog bilismen, och ett stadsplaneringsideal var att trafikseparera områden för att få ett effektivt bilåkande samt fredade platser för gång och social samvaro. Kraftledningen och E45 är stora barriärer i området.

Tidstypiskt för dessa bostadsområden är att det är förhållandevis god tillgång till grönstruktur, både allmän och vid den egna bostaden. Däremot präglas grönstrukturen i dessa områden ofta av stora rationella ytor och som ofta har behov av att kompletteras med en mindre skala för att kunna husera flera olika typer av platskvaliteter, funktioner och målgrupper inom grönstrukturen. Idealet för landskapsarkitekturen var att skapa naturlika planteringar med rationella ytor att sköta.

Grönstrukturen i de sydöstra stadsdelarna präglas av ett varierat landskap, med både kuperade och flacka områden. Naturen är en blandning av löv- och barrträd i kombination med öppna klippta gräsytor. På kartan till höger syns gröna kopplingar till övriga Trollhättan, projektområdet har tre gröna korridorer i olika riktningar.

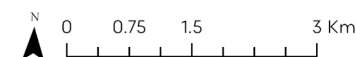
Som i många miljonprogramsområden i Sverige är detta ett socioekonomiskt utsatt område, med trångboddhet, upplevd otrygghet och låg inkomst.

Teckenförklaring

- Projektområde
- Vattenmiljöer
- Värdekärnor
- Förstärkningsområden

- Övriga grönområden
- Grå bebyggelse och infrastruktur
- Grön bebyggelse och infrastruktur
- Åkermark

2.2. Programområdets grönstruktur

2.2.1. Grönstrukturens karaktär

En grundläggande kvalité för området är närheten till grönska och rekreativsmöjligheter med en god tillgänglighet. Bebyggelsestrukturen bidrar till områdets grönstruktur då lamell- och punkthus omges av större grönytor, flerbostadshus med kringbyggda gårdar bidrar med andra gröna kvaliteter samt småbostadshus och villabebyggelse bidrar till en mindre publik men betydelsefull grönska i direkt anslutning till bostaden.

Kronogården utmärks av omfattande grönområden som är förhållandevis generösa till storlek och präglas av mindre skogsområden eller öppna gräsytor, med inslag av lekplatser och fotbollsplaner. Bostadsområdena är som öar i landskapet med olika typologier i en spridd bebyggelse som återspeglar planeringsideal och rationaliserad konstruktion från tiden. I nordväst finns storgårdskvarter med glest placerade lamellhus och punkthus av varierande höjd, medan den sydöstra delen domineras av täta småhusområden. I stadsdelen finns det ett litet stadsdelscentrum, med livsmedelsbutik och mindre verksamheter. I anslutning till det ligger Kronogårdsparken, som har en temalekplats och bollplan. Här går Kronogårdstigen som är ett viktigt stråk för gående och cyklister. Stadsdelen genomskärs av Lantmannavägen och omringas av järnvägsspår till öster och E45 i väster.

I **Lextorp** finns en stor central grönyta, Lextorpsparken, som är ett värdefullt rekreativsområde för invånarna i hjärtat av stadsdelen. Den södra delen av Lextorp består främst av rad-, kedje- och parhus i olika stilar, organiserade i trafikseparerade storgårdskvarter. I öster finns ett koncentrerat område med villor, medan det västra området inrymmer mindre industri- och verkstadsområden. Mitt i stadsdelen ligger Granngårdens centrum, som inkluderar närlivsbutiker och idrottsanläggningar i anslutning till Lextorpsparken.

Stadsdelen Sylte kännetecknas av småhus uppdelade i tre tydligt avgränsade områden samt flerbostadshus i storgårdskvarter. Stadsdelen är utformad som en grannskapsenhet med fokus på närhet till viktiga servicefunktioner som matbutiker, skolor, kyrkor och rekreativsområden, vilka är samlade i **Sylte centrum** - som är en del av detta projektområde. Sylte centrum präglas av stora asfaltsytor och en svårläst trafiksituation med mycket parkeringsplatser. Stora asfaltsytor bidrar till att det kan bli väldigt varmt sommartid. Intill projektområdet finns omfattande grönområden som är lätta att nå från bostadsområdet, närmst är Myrtuveparken med ett utegym och en multiarena, som sen kopplas ihop med Eriksroparken och Ryräckens

Teckenförklaring

--- Projektområde

■ Vattenmiljöer

■ Värdekärnor*

■ Förstärkningsområden*

■ Övriga grönområden

■ Grå bebyggelse och infrastruktur

■ Grön bebyggelse och infrastruktur

■ Åkermark

● Lekplats

● Privata lekplatser

● Grönt stråk

● Målpunkter

*Enligt Trollhättans grönstrukturplan

2.2.2. Platsbesök

I samband med startmötet den 14:e februari 2024, genomförde Tengbom tillsammans med Trollhättans Stad ett platsbesök. De tre stadsdelarna Kronogården, Lextorp och Sylte besöktes och på plats diskuterades bakgrunden samt platsernas olika förutsättningar, behov och möjligheter till utveckling för framtiden. Platsbesöket skedde på förmiddagen en vinterdag med mycket snö, så snötäcket gjorde att det var förhållandevis ljust ute för årstiden och platserna upplevdes ljusa.

Kronogården

Kronogårdsparken observerades från Kronostigen, vilken löper igenom parken och skapar ett naturligt flöde från norr till söder. Parken har väldigt goda förutsättningar i form av en varierande rumslighet där stora öppna gräsytor kombineras med naturliga vegetationsytor längs stigen. I parken finns Rymdleksplatsen för barn upp till 12-årsåldern. Parken är som en ridå mot de bostäder som ligger sydost om parken.

Lextorp

Området från Granngårdens parkering ner till Lextorpsparken undersöktes. Överlag upplevdes parken som en anonym plats med mycket vegetation och öppna gräsytor. Alla aktivitetsytor är belägna vid parkens kant och övriga ytor var oprogrammerade öppna ytor. På platsen finns en dominerande fotbollsplan samt en lekplats som var gömd och otydlig, belägen bakom fotbollsplanen. En kulle med pulkabacke gav parken en tydlig identitet och upplevdes som ett lokalt landmärke.

Sylte centrum

Sylteskolans skolgård och området runt Sylte centrum besöktes. Vid platsbesöket observerades att skolan har en överdimensionerad och mycket öppen skolgård, vilken saknar rumslighet och variation av olika zoner som skulle kunna motivera barnen till olika aktiviteter. Skolan ligger i närheten av E45 vilket skapar en tydlig barriär mellan Sylte och Lextorp. Med E45 i närheten är också bullernivån på skolgården påtaglig. Skolgårdens utformning förstärker bullernärvaron då den är öppen och saknar tysta eller avskilda rumsligheter samt ljudmaskerande funktioner. Det finns tillgång till ett lite högre beläget naturområde i närheten av skolan och Sylte centrum. Området har en fin vegetation i form av blandskog i varierad terräng. Miljön erbjuder en känsla av vällust och möjlighet till spontan lek i naturen.

Sylteskolan, Sylte

Granngården centrum, Lextorp

Kronan kulturhus och bibliotek, Kronogården

Kronogårdsparken ligger bra i förhållande till stadsdelens struktur: den är omringad av flera bostadskvarter och ligger i nära anslutning till Kronan skola, Kronan fritidsgård, Kronan Kulturhus och Kronogårdens centrum. Likt Lextorp ligger aktivitetsytor i Kronogårdsparken i närheten av parkens yttre gränser och därmed i närheten av omgivande bostadsområde. På plats upplevs det som att aktiviteter och funktioner är ojämnt fördelade över det stora området och att det finns utrymme för kompletteringar för att utnyttja platsens yta bättre.

Tengbom återbesökte parken en månad senare efter det att en dialogworkshop hölls på Kronans fritidsgård, för att uppleva den utan snö och under den mörka delen av dygnet. Belysning hjälper till att skapa en stark identitet i parken under kvällstid, vilket ger en helt annan upplevelse än under dagtid, då belysning som lyser upp uppvuxna tallar ger parken en annan dimension. De stora öppna gräsytor i parken upplevdes däremot som ödsliga och monotona. Dessa ytor är välbelysta genom stora master, men i detta sammanhang förstärker belysningen känslan av att platsen upplevs öde.

Effektbelysning av tallar i Kronogårdsparken

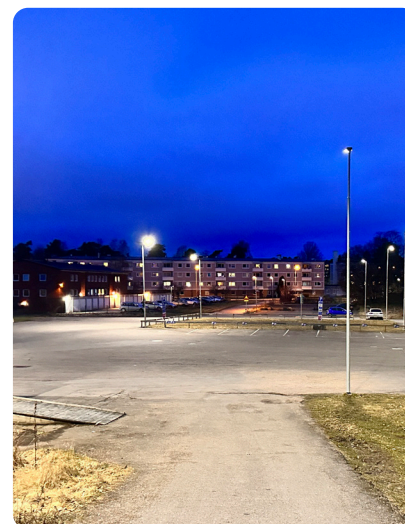
Granngårdens motionsanläggning, Lextorpsparken

Rymdlekplatsen, Kronogårdsparken

Kronostigen, Kronogårdsparken

Välbelyst asfaltyta framför Islamiska kultur föreningen, Kronogården

Naturområde i närheten av Sylte skolan, Sylte

2.3. Grönstrukturanalyser

2.3.1. Trångboddhet, socioekonomi och trygghet

Den fysiska miljön i allmänhet och boendemiljön i synnerhet påverkar hälsan och människors livsvillkor på olika vis. Människors hälsa är ett komplext ämne med många olika påverkansfaktorer. Enligt forskning* har en god tillgång på grönområden stora hälsoeffekter för just folkhälsan. Även forskning om grannskapseffekter tas upp i Trollhättans rapport**, som visar att boendeomgivningen kan ha betydelse för individens sociala utfall, eller för individens sociala möjligheter. Det kan till exempel handla om att boende i socioekonomiskt utsatta områden har sämre livsmöjligheter gällande skola, utbildningsnivå, hälsa och levnadsvanor samt arbete. Detta är frågor som kommunen har mandat att påverka på många olika sätt, bland annat genom fysisk planering, vilket är det som är fokus för rapporten.

Nedan följer sammanställd fakta kring stadsdelarna som beskrivs i rapporten och som handlar om sambandet mellan den fysiska miljön och folkhälsan, och som utgår från Trollhättans Stads rapport "För ett jämlikt Trollhättan – utmaningar och möjliga vägar framåt" från 2017, uppdaterad 2021.

Trångboddhet kan påverka de boende både psykiskt och fysiskt genom den begränsade boendeytan. Barns prestation i skolan påverkas mycket av möjligheten att göra läxor i lugn och ro, och trångboddhet gör att barn ägnar mindre tid åt läxorna. Vid trångboddhet blir behovet av utemiljö /offentliga ytor extra viktigt även om utemiljön aldrig kan ersätta ett rymligare boende. En översiktlig studie av bostads- och hushållsstorleken i kommunen visar att andelen hushåll med över fem personer är hög i Kronogården, Lextorp och Sylte. Kronogården och Lextorp har en hög andel barn på mellan 30–34%. Här väntas även den största prognosen av befolkningsökning av barn.

En av de viktigaste sociala bestämningsfaktorerna som har stor inverkan på övriga hälsofaktorer är utbildningsnivån. Bakom detta ligger ett komplext mönster av orsaker som förklarar sambandet mellan social position och hälsa. Lägst andel med eftergymnasial utbildning i kommunen är i Sylte, Lextorp och Kronogården.

Det finns bland annat stora skillnader i hushållens disponibla inkomster mellan olika stadsdelar. Den disponibla medianinkomsten i Kronogården är mindre än hälften av densamma i områden där den är högst.

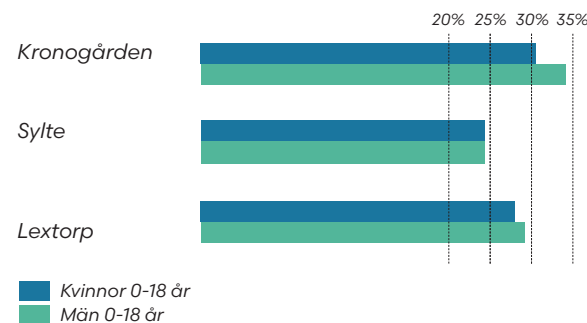
* (Grahn. P. et al. 2021)

** För ett jämlikt Trollhättan – utmaningar och möjliga vägar framåt. Uppdaterat statistikavsnitt 2021

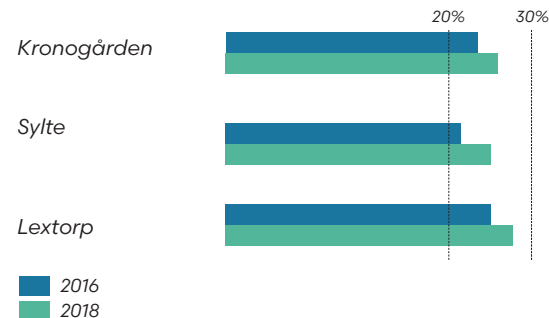
Sedan år 2017 har trygghetsronder utförts bland annat i Sylte, Lextorp och Kronogården. Intentionen är att genomlys trygghetsfrågor med fokus på den fysiska miljön och vad som kan göras i den för att påverka säkerhet och trygghet. Till exempel röjning av buskage och sly, förbättrad belysning, säkerhetsåtgärder för trafik med mera.

Sammanfattningsvis präglas stadsdelarna av trångboddhet vilket får konsekvenser särskilt för barn. Det finns många barn i området, som också prognosticeras bli fler. Alla delar är socioekonomiskt svaga områden med låg utbildningsnivå, låg inkomst och lågt valdeltagande.

Diagrammet visar andelen (%) barn 0–18 år av den totala andelen av befolkningen i olika stadsdelar i Trollhättan.

Diagrammet visar andelen (%) med eftergymnasial utbildning i åldrarna 25–64 år, fördelat över olika delar av Trollhättan mellan 2016–2018.

2.3.2. Tillgång till grönsstruktur

Närhet till park - För att få fördelarna av grönsstrukturen för en god folkhälsa är närhet till park- och naturområden en viktig faktor för att människor ska använda det i sin vardag för avkoppling, motion och möten. Därför har det forskats fram riktvärden för hur långt människor är beredda att ta sig för att använda parker och naturområden som bland annat WHO har som riktvärden. För den vardagliga användningen av så kallade bostadsnära parker, till exempel en promenad med hunden eller att stanna på en lekplats med sitt barn på vägen hem handlar det om 300 meter gångavstånd från bostaden. För mer speciella aktiviteter som tar större plats och kräver en stadsdelspark är det 500 meter gångväg från bostaden. Därför har en analys tagits fram för att se hur tillgången till park från bostaden ser ut inom programområdet.

Enligt stadens mål om 300 meter gångavstånd från sin bostad till en mindre park, och 500 meter till en större stadsdelspark klarar de flesta bostäder målet i stort inom området, med en viss brist för några villor i Myrgången samt några radhus vid Lextorpsvägen. Dock tål det att nämnas att dessa har tillgång till en egen utemiljö vilket inte gör bristen lika allvarlig som för bostäder utan egen trädgård. Däremot finns det även i småhusområden behov av publika mötesplatser och parker som inte kan ersättas av mindre privata trädgårdsenheter.

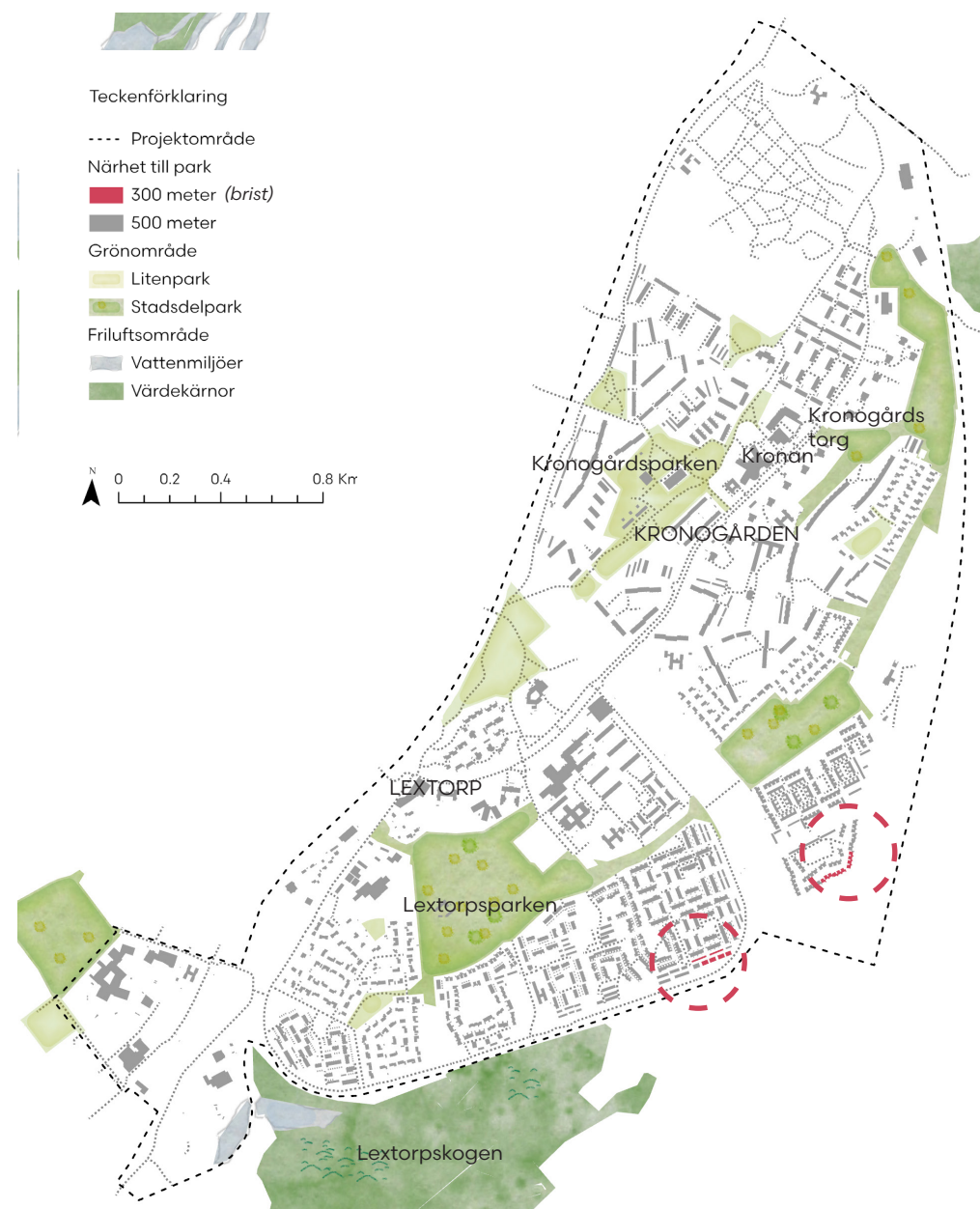
Ur ett socioekonomiskt perspektiv är det extra viktigt att ha nära till park, då många barn, unga och äldre samt de som inte har tillgång bil ska kunna ta sig till grönområden och mötesplatser på ett enkelt sätt.

Ingen analys har tagits fram för Sylte centrum, då det endast innehåller verksamheter och inga bostäder, samt har god tillgång till Myrtuveparken. Därför räknar vi med att de har god tillgång till grönsstruktur och närhet till både Eriksroparkens naturreservat cirka 1 km strax norr ut och Ryrbäcksparkens naturreservat i väster cirka 700 m gångväg, utan större barriärer.

Enligt Trollhättans analys: grönområde och park uppnås UN Habitats rekommendationer om andel offentlig plats för Lextorp och Kronogården.*

Sammanfattningsvis har stadsdelarna förhållandevis god tillgång till grönsstruktur avseende närhet och storlek.*

*Enligt Trollhättans analys: grönområde och park. Lextorp: 21% offentlig plats varav 15% är parkmark. Kronogården: 19% offentlig plats varav 15% parkmark.

Närhet till lek - Samma princip som för närhet till parker gäller för närhet till lekplatser från bostaden. I denna analys har närheten till en mindre så kallad närlekplats eller halvstor områdeslekplats på 300 meter från bostaden analyserats, samt en lite större utflyktslekplats på 500 meter från bostaden analyserats. Här finns den största bristen i sydvästra Lextorp, samt östra Kronogården. Inga stora utflyktslekplatser finns inom området.

Närheten till lekplatser har analyserats utifrån kommunala lekplatser, eftersom det är dessa som kommunen har rådighet över. Däremot bör det tilläggas att det finns många små privata lekplatser inom dessa bostadesenheter som till viss del avhjälper bristen på just närhet till lek. Däremot är dessa små och riktar sig främst till mindre barn.

Då områdena är några av de barntätaste områdena i Trollhättan och till och med Sverige samt väntas bli ännu fler är tillgången till lekplatser av stor vikt i området. Även när det gäller större barn är lek- och mötesplatser av särskild vikt. På grund av trångboddheten som råder inom området ställs högre krav på en fungerande utemiljö för dessa grupper särskilt.

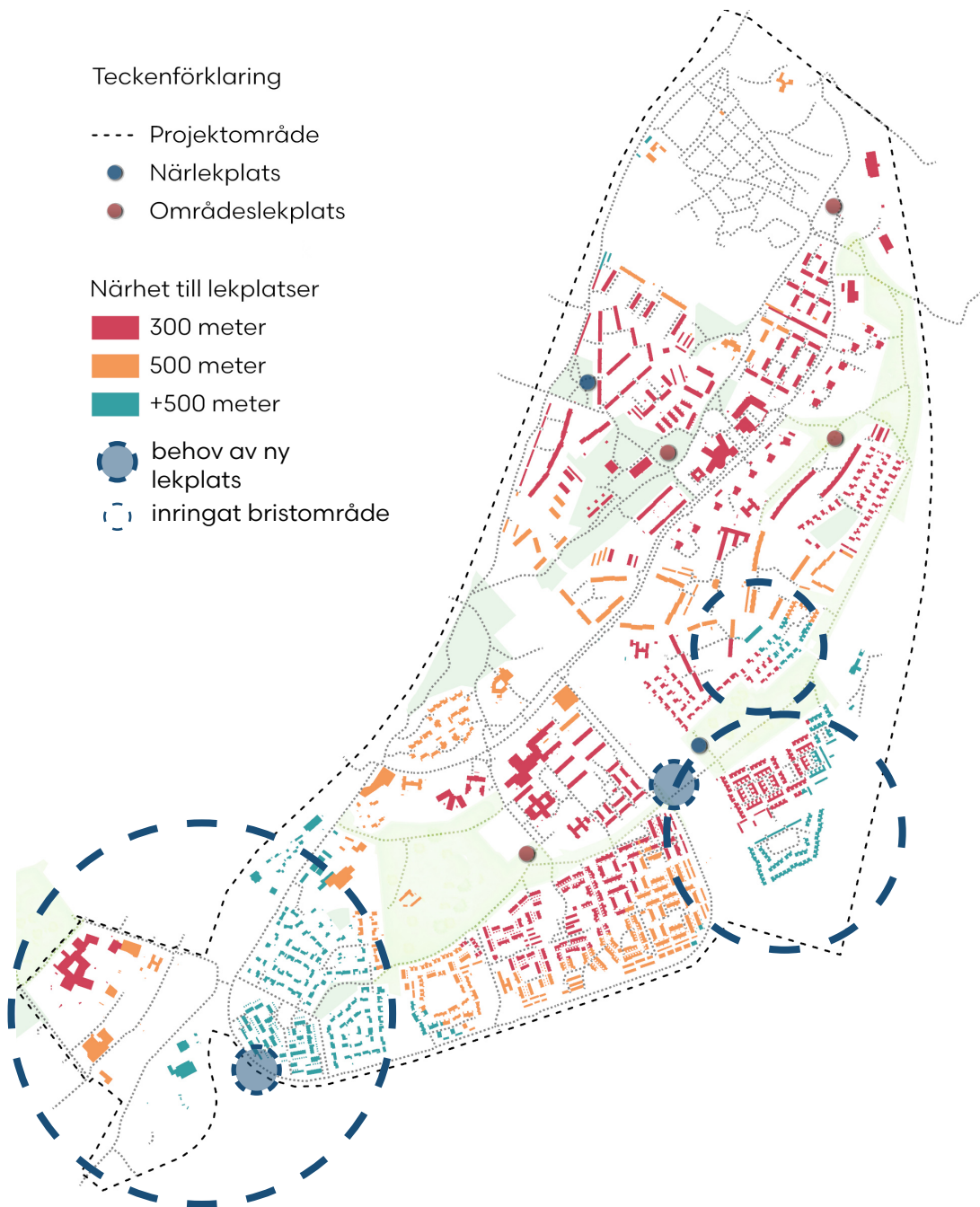
Sammanfattningsvis saknas det stora utflyktslekplatser inom området. Brist på lek finns i sydvästra bostadsområdena i Lextorp samt lite i sydöstra Kronogården. Strategisk placering av stora utflyktslekplatser för alla åldrar och som mötesplats samt jämnt fördelade mindre lekplatser behövs.

Teckenförklaring

- Projektområde
- Närlekplats
- Områdeslekplats

Närhet till lekplatser

- 300 meter
- 500 meter
- +500 meter
- behov av ny lekplats
- ⋮ inringat bristområde

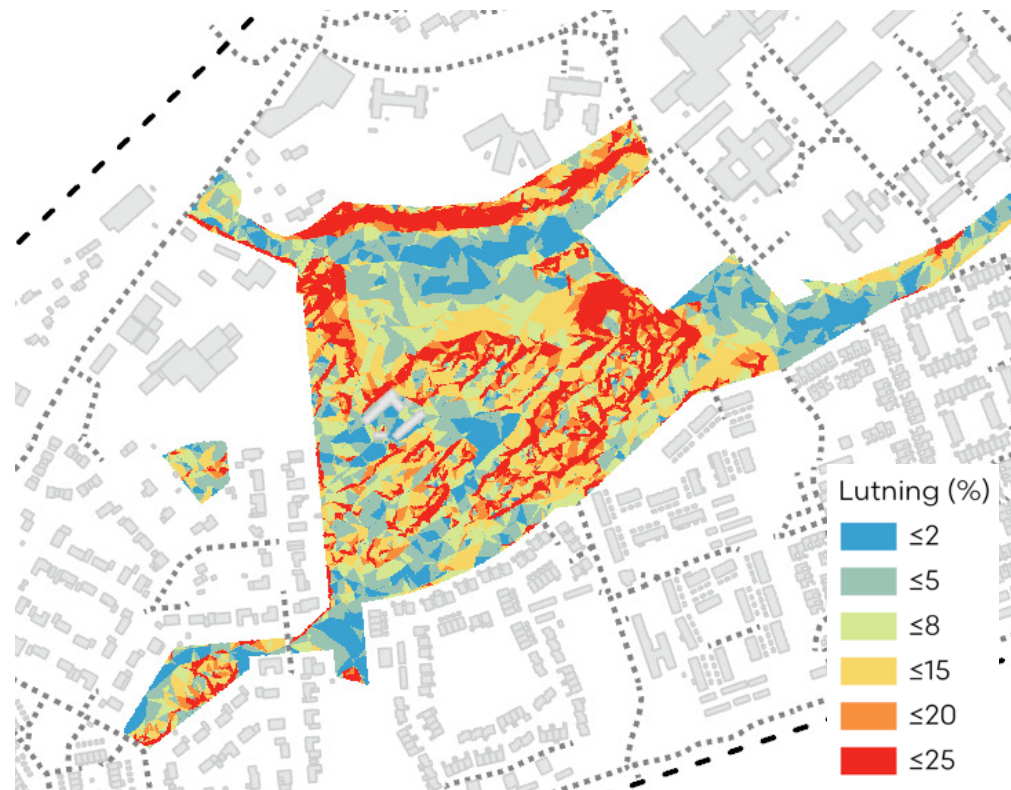
2.3.3. Tillgänglig park

Tillgång till tillgänglig, plan park är extra viktigt ur ett socialt perspektiv för att alla människor oavsett funktionsvariation ska kunna använda de offentliga miljöerna på lika villkor. Dessa ytor är även extra viktiga då de tenderar att bli utpekade områden för förtätning då det är mer ekonomiskt att bygga på plan mark. Med det sagt bidrar topografiska platser med karaktär, upplevelse- och naturvärden och är därmed viktiga ur andra perspektiv vilket är viktigt att ha med sig i framtida förtätningsförslag. Därför behövs en analys tas fram för att se vilka av stadsdelarnas plana ytor som är av allra störst vikt ur ett socialt perspektiv för varje delområde.

Till höger syns en analys av Lextorpsparken topografi. Liknande analyser behövs för varje stadsdel. Efter det kan en analys göras av tillgång till plan/tillgänglig park från varje adress göras för att utläsa om det är stora bostadsområden som har långt att ta sig till en tillgänglig park. Även en beräkning av hur stor andel av parkytorna som är tillgängliga är relevant att göra för att få en bättre förståelse för hur värdefulla dessa ytor är ur ett socialt perspektiv.

För att analysera viktiga stråk och målpunkter går det att göra så kallade space syntax-analyser, som har gjorts i tidigare utredningar (Förstudie sydöstra stadsdelarna s. 9). Denna så kallade integrationsanalys kan kombineras med analysen över vilka plana ytor som är särskilt viktiga att bevara och utveckla.

Dessa analyser bör göras inzoomat för varje stadsdel för att på djupet se varje ytas förutsättningar och värde.

Lextorpsparkens terränganalys

Sammanfattning

Det finns ett stort behov av mötesplatser för både barn, unga och äldre. Stadsdelarna har god tillgång till grönområden, men en analys av mängden grönsstruktur per person och per yta behövs för bättre förståelse av behovet. Grönområdena är storskaliga och odefinierade samt saknar en variation av mötesplatser, vilket bör åtgärdas för bättre bemötande av invånarnas behov.

Eftersom områdena är bland de mest barntäta i Sverige och barnantalet förväntas att öka, är tillgång till lekplatser mycket viktig. Största bristen på lekplatser finns i sydvästra Lextorp och östra Kronogården. Kommunens analys har fokus på kommunala lekplatser, även om privata lekplatser delvis kompenserar för lekplatsbristen, främst för yngre barn.

Tillgång till tillgängliga, plana platser i parker med variation av mötesplatser och rumslighet är viktigt ur ett socialt perspektiv för att alla ska kunna använda dem.

3. Dialog och sociotopkarta

3.1. Dialog med fritidsgårdarna Lexington, Älvan och Kronan

Fritidsgårdarna som valdes ut för dialogen omfattas av planprogrammet och grönstrukturanalysen för de sydöstra stadsdelarna. Inför dialogtillfällena har staden haft en nära kommunikation med fritidspedagoger på de tre fritidsgårdarna. Inbjudan via infoblad skickades till pedagogerna ett par veckor innan dialogtillfällena. Ungefär en vecka innan respektive dialogtillfälle kommunicerade fritidsgårdarna ut att träffen skulle äga rum genom affischering på fritidsgårdarna. Till Älvan fritidsgård skickades även en film som informerade om eventet genom fritidsgårdens egna sociala medier.

Totalt antal deltagare på *Station 1: Bebyggelsestruktur & utbud*, *Station 2: Gröna miljöer och offentliga platser* och *station 3: Stråk, noder och mobilitet*:

Älvan fritidsgård torsdag 14 mars:

Totalt 35 ungdomar på plats, varav 13 tjejer och 22 killar, fördelat på fem 12-åringar, tjugoen 13-15-åringar och nio 16-18-åringar. Fritidspedagoger på plats var 2 män och 1 kvinna.

Lexington fritidsgård fredag 15 mars:

Totalt 18 ungdomar på plats, varav alla killar, fördelat på en 12-åring, tolv 13-15-åringar och fem 16-18-åringar. Fritidspedagoger på plats var 2 män och 1 kvinna.

Kronan fritidsgård torsdag 21 mars:

Totalt 22 ungdomar på plats, varav 2 tjejer och 20 killar, fördelat på sex 13-15-åringar, tolv 16-19-åringar och fyra äldre än 20 år. Fritidspedagoger på plats var 1 man och 1 kvinna.

Deltog gjorde också representanter från Samhällsbyggnadsförvaltningen, Kommunstyrelsen förvaltning och Tengbom arkitektkontor. Observera att alla ungdomar som befann sig på fritidsgårdarna vid dialogtillfällena inte deltog aktivt i själva workshopparna.

Syfte

Syftet med dialogen är att få reda på vad unga tänker om stadsdelarna och vad unga ser som viktigt för kommunen att satsa på. Dialogresultatet är ett av flera underlag som kommer att ligga till grund för fortsatt arbete med planprogrammet.

Målsättning och frågeställningar

Målsättningen är att samla in synpunkter och underlag till pågående planarbete och prata med ungdomar som bor och rör sig i stadsdelarna om hur de upplever och använder platserna. Vidare är målsättningen att i den mån det är möjligt få med detta resultat in i planprogrammet, grönstrukturanalysen och vidare i genomförandefasen.

Upplägg för hela workshopen

För att fånga upp så många ungdomar som möjligt genomfördes dialogen i drop-in form under två timmar vid tre olika tillfällen på respektive fritidsgård. I Sylte besöktes Älvan fritidsgård, Lexington fritidsgård i Lextorp och i Kronogården besöktes Kronans fritidsgård. Upplägget på respektive dialogtillfälle var likadant. Till varje tema anordnades en station där material och underlag lades fram. Varje station var bemannad med två personer där deltagarna fick arbeta med både kartmaterial och frågeformulär genom intervjuer. *Station 1: Bebyggelsestruktur & utbud* och *station 3: Stråk, noder och mobilitet* bemannades av personer från arbetsgruppen för planprogrammet, Trollhättan stad. *Station 2: Gröna miljöer och offentliga platser* bemannades av 2 personer från Tengbom arkitektkontor som tar fram Grönstrukturanalysen för planprogrammet. Nedan redovisas sammanfattning av dialogtillfällena på station 2: Gröna miljöer & offentliga platser. I den här rapporten har vi valt att inkludera även det som kom fram på de två andra stationerna (station 1 och 3) och som berör utemiljön i sammanställningen som följer nedan.

Station 2: Gröna miljöer & offentliga platser

På station 2 fick deltagare svara på frågor i kombination med att rita och markera ut sina svar på kartan med syfte att ta reda på deras användning av utemiljön. Kartmaterialet bestod av en inzoomad karta med fokus på stadsdelen (Sylte, Kronogården eller Lextorp beroende av dialogtillfälle) och en mer utzoomad översiktskarta, för att också fånga upp rörelsemönster, kopplingar eller annan information som kan vara relevant för att förstå användningen av platsen.

Resultat och summering av dialoginsatserna

Nedan följer resultat och summering av dialoginsatserna.

Älvan fritidsgård, Sylte

Deltagare på station 2 Gröna miljöer & offentliga platser:

Tre fritidspedagoger:

En kvinna och två män.

Sex ungdomar:

Fyra killar, ålder 12–13 år.

Två tjejer ålder 15–16 år.

Datum och tid: 14 mars, kl 17-18:30.

Hur unga upplever sin närmiljö utomhus

De ungdomar som deltar på vår station verkar tycka om Sylte och uppger att de trivs där. Samtidigt som flera nämner att det är tråkigt utomhus och att det inte finns så mycket att göra där. Därför spenderar man inte så mycket tid utomhus utan de flesta vi träffar uppger fritidsgården som en favoritplats att spendera sin fritid på. De flesta upplever att de känner sig trygga och vill bo kvar i Sylte även i vuxen ålder.

Upplevd otrygghet

Pedagogerna nämner att det kan upplevas otryggt vid Ica supermarketen i centrum. Skolområdet är ganska dåligt upplyst. Kvällstid efter skoltid upplevs skolområdet som tomt och öde och skolgården upplevs som tråkig. Enligt pedagogerna påbörjades ett område för skate, men eftersom ingen skejtade på skolgården så byggdes det inte vidare på det. Bakom skolan mot parkering och "multi" (Multisportplanen) kan det upplevas otryggt. Intill "multi" fanns tidigare planer på att bygga en stor konstgräsplan. Nu är platsen tom och öde och det går rykte om att personer säljer droger i skogsbrynet bakom. Tunneln under E 45:an korsningen Lantmannavägen/Lextorpsvägen upplevs otrygg enligt pedagogerna. Enligt pedagogerna har några tjejer lyft att de upplever det otryggt när de passerar skogen vid Nysätra fotbollsplan och att det är mörkt i området runt omkring. Andra platser som ligger utanför området och som tjejerna vi pratat med upplever som otrygga är Strömslund, Karlstorp och Skoftebyn.

Deltagare på Station 1: Bebyggelsestruktur & utbud och station 3: stråk, noder och mobilitet pekade även ut tunneln under Lextorpsvägen och G/C vägen

som går förbi skogsområdet mellan Lextorpsparken och bostadsområdena söder om parken som otrygga och att det saknas belysning på dessa platser.

Kopplingar mellan Lextorp och Sylte

Ungdomarna rör sig mellan Sylte och Lextorp.

Fritidsgården i Sylte är populär. Ungdomarna går i skolan i Sylte och hänger då kvar i Sylte efter skolan på fritidsgården. Ungdomar från Sylte går/cyklar till Lextorp för att idrotta. Enligt ungdomarna som deltar i dialogen så rör man sig inte mellan Kronogården och Sylte.

Vad gillar ungdomarna att göra

Ungdomarna beskriver att de rör sig runt i området mellan Sylte och Lextorp tillsammans med kompisar som en social aktivitet, man går och snackar samtidigt. Många spelar fotboll. IFK erbjuder gratis medlemskap för ungdomar så många är aktiva där. Både killar och tjejer spelar fotboll. En kille nämner att han åker pulka vintertid i Lextorpsparken och en annan kille lyfter att man även åker pulka i södra delen av Håjums kyrkogård närmast bostadsområdena. En annan kille berättar att han gillar att gunga.

De tjejer som vi pratar med på fritidsgården spelade fotboll som yngre men slutade när de blev äldre (är 15 och 16 år när vi träffar dom) Tjejerna berättar att de åker till Överby och shoppar och hänger på Max med kompisar. Den ena tjejerna brukar passa sin lillebror och tar med honom till områdets lekplatser. Hon tycker att lekplatserna är tråkiga även för de yngre barnen. Linbana, gungor och kompisgunga skulle kunna göra lekplatserna roligare. Hon brukar också gymma på fritiden och skulle önska ett utegym som ligger på en bra och trygg plats. Tjejerna visar en bild på ett Kvarteret Mars i centrum som har något som liknar ett orangeri och menar att något sådant skulle de också vilja ha, det skulle vara en trevlig mötesplats enligt tjejerna. Det skulle vara bra med ett väderskydd på multi så att man kan vara där när det regnar. De önskar sig också sommarbuskort så att de kan ta sig runt lite längre sträckor utan att det kostar pengar. De pratar allmänt om att det finns brist på mötesplatser /samlingsplatser i området. De skulle vilja ha en liknande samlingsplats/mötesplats där man kan göra något roligt och träffa andra. Till exempel Liseberg i Göteborg, eller Aqua Blå festival i Vänersborg som de varit och besökt med familjen. Enligt tjejerna är det bra exempel på mötesplatser för ungdomar och de önskar att det skulle finnas något liknade i Trollhättan, fast något mindre. Tjejerna berättar att staden lovat ungdomarna tidigare att bygga en stor konstgräsplan intill "multi" men på grund av att pengarna tog slut så blev det inget. De känner sig besvikna över detta.

Multibanen bakom skolan är väldigt populär bland ungdomarna och där är man på fritiden och med fritidsgården ibland och ungdomarna brukar spela

basket och innebandy bakom skolan. Enligt fritidspedagogerna hänger flest killar på multiplanen men tjejer och barnfamiljer samlas också här. Både killar och tjejer önskar fler ytor att hänga på. Andra önskemål är en isbana och fler fotbollsplaner. Situationen med trångboddhet i området gör också att äldre ungdomar går ut och spelar fotboll på multi även kvällen/natttid. Det saknas också utemiljö riktad mot målgruppen äldre.

En kille berättar att han brukar cykla runt överallt i området med sin mountainbike. Han trixcyklar vid en bana som ligger nära vattentornet.

Skillnad mellan killar och tjejer

Enligt fritidspedagogerna är det främst killar som vistas på fritidsgårdarna men de jobbar aktivt med att få tjejer att komma dit. Det är också främst killarna som syns utomhus. Tjejerna håller sig hemma och är också mer socialt kontrollerade av sina föräldrar än vad killarna är. Fritidsgården försöker ha en kommunikation med föräldrar genom att bjuda in dom på informationskvällar osv för att få bort föräldrars fördomar om att fritidsgården skulle vara en "dålig" plats för tjejer att vistas på. Tjejerna fokuserar mer på studier än killarna och många spenderar mycket tid hemma för att plugga. De passar också yngre syskon och hjälper till med hemmaarbetet (laga mat, städa osv)

Sammanfattning önskemål, Älvans fritidsgård, Station: 2 Gröna miljöer och offentliga platser

- Fler sittplatser i Sylte och Kronogården
- Fler evenemang för unga och unga vuxna under sommaren som exempelvis Fallens dagar, Aqua blå (Vänersborg) och hela Kronan gungar
- Ishall/isbana i Sylte
- Vädskydd på multi
- Linbana, gungor och kompisgunga
- Utegym
- Samlingsplats/mötesplats
- Stor konstgräsplan, fler fotbollsplaner
- Sommarbusskort
- Utemiljö med riktad mot målgruppen äldre och pensionärer

Sammanfattning önskemål, Älvan fritidsgård, Station 1: Bebyggelsestruktur & utbud och station 3: Stråk, noder och mobilitet

- Vattenpark
- Möjlighet att spela volleyboll

Lexington fritidsgård, Lextorp

Deltagare på station 2 Gröna miljöer & offentliga platser:

Två fritidspedagoger:
Två män.

Sex ungdomar:
Sex killar, ålder 14–17 år.

Datum och tid: 15 mars, kl 17-18:30.

Hur unga upplever sin närmiljö utomhus

Ungdomarnas svar kring sin upplevelse av utomhusmiljön i och kring Lextorp liknar det som ungdomarna svarat i Sylte. Fritidsgården benämns av flera som en favoritplats och om man vistas utomhus spelar man fotboll på fotbollsplanen Granngårdens IP i Lextorpsparken, Kamratgårdens IP eller går runt/"hängar" runt med kompisar. I övrigt uppger de att de inte använder sin direkta närmiljö utomhus utan att de tar sig till andra målpunkter. Flera hänger i Trollhättan centrum tillsammans med kompisar eftersom det finns mer att göra där än i Lextorps centrum. En kille beskriver att han hänger på Paradisskolan och i Källtorp. På sommaren åker han och hans kompisar och badar eller åker till Överby och fikar. På vintern spenderar han tid hemma eller på fritidsgården.

Vad gillar ungdomarna att göra

Enligt fritidspedagogerna är åldersgruppen 12-17 år en stor målgrupp i området. Ungdomarna använder fotbollsplanen vid Granngårdens IP mycket under vår och sommartid. Många spelar fotboll eller bara hänger vid planen. Det saknas sittplatser så ungdomarna brukar sitta i båsen på fotbollsplanen. När äldre ungdomar kommer till konstgräsplanen så flyttar de yngre på sig. Ungdomarna (12–15 år) hänger också på multiplanen som Eidar byggt. Tjejerna syns inte ute. Enligt fritidspedagogerna satsar de mer på skolan och hjälper till mycket hemma. Skolan använder Lextorpsparken. Barnen åker i pulkabacken och fotbollsplanen används för brännboll. Vintertid hänger unga på fritidsgårdarna i stadsdelarna eller hemma. En av fritidspedagogerna som är uppvuxen i och fortfarande bor kvar i området berättar att han brukade löpträna i Lextorpsspåret (elljusspåret) när han var yngre. Idag är det främst hundägare som promenerar med och rastar sina hundar samt äldre pensionärer som rör sig i elljusspåret. Även mountainbikecyklister använder elljusspåret. Han tipsar också om att det finns en grusplan intill Västra Fjärilsvägen där målen är trasiga men som lätt borde kunna rustas upp så ungdomarna får fler spelytor.

Det ska också finnas ett utegym och en välanvänd aktivitetspark i ett bostadsområde intill Syriska Ortodoxa kyrkan. Barn i åldrarna 1-12 år och barnfamiljer brukar använda parken.

Upplevd otrygghet

Lextorpsskolan kan upplevas otrygg eftersom där hänger ungdomar som inte vill bli upptäckta och vill vara ifred. För 4-5 år sedan upplevdes det otryggt mellan Granngården IP och lekplatsen som ligger närmast söder om fotbollsplanen. Här hängde mycket ungdomar med trimmade mopeder och det var en strategisk plats om man behövde smita från polisen. Det upplevs också otryggt vid återvinningstationen intill Lantmannavägen norr om kraftledningsstråket.

Sammanfattning önskemål, Lexington fritidsgård, Station: 2 Gröna miljöer och offentliga platser

- Ett område att träffas och hänga på med kompisar. Helst med tak, sittplatser och möjlighet att spela och lyssna på musik. Gärna bredvid fotbollsplanen
- Skyltar som underlättar orientering i området
- Miljön runt skolan är i stort behov av upprustning och uppfräschning.
- Flera aktivitetsytor i Lextorpsparken som idag är ett stort oanvänt grönområde
- En löparbana/motionsslinga runt Lextorpsparken

Kronan fritidsgård, Kronogården

Deltagare på station 2 Gröna miljöer & offentliga platser:

Två fritidspedagoger:
1 man och en kvinna.

Sex ungdomar:
Fyra killar ålder 18-24 år. Två tjejer ålder 15 och 18 år.

Datum och tid: 21 mars, kl 17-18:30.

Hur rör sig ungdomarna

Deltagarna i dialogen trivs i Kronogården, flera nämner att de ofta hänger med kompisar i området och att det känns som hemma. Flera har gått på fritidsgården när de var yngre och har väldigt bra kontakt med pedagogerna, samt känner till området väldigt väl då de har vuxit upp i Kronogården. De berättar utifrån olika perspektiv hur de använde platsen när de var yngre samt hur de använder platsen nu och vad de upplever har förändrats. De unga vuxna i Kronogården beskriver ett liknande rörelsemönster som ungdomarna i Lextorp och Sylte. De promenerar runt som en social aktivitet tillsammans med kompisar i området och rör sig mellan Kronogården, Sylte och Lextorp. Enligt deltagarna rör man sig mycket mellan Sylte och Kronogården. Alla som är Syltebor hänger i Kronogården på fotbollsplanerna som finns här, men Lextorp och Kronogården hänger också ihop.

Vad gillar ungdomarna och unga vuxna att göra

På Kronogården pratar vi med en lite äldre målgrupp än de ungdomar som deltog i Sylte och i Lextorp. Deltagarna berättar att de gillar att spela fotboll, hänga i Trollhättan centrum med vänner och i Kronogårdshallen. I Trollhättan centrum går man till Coop eller till Burger King. Fritidsgården är en klar favoritplats även i Kronogården. En av de äldre killarna berättar att den och biblioteket varit en viktig plats under hans uppväxt. När han var yngre spenderade han och hans kompisar mycket tid där och på Granngårdens IP. Nu brukar han och hans kompisar utöver att spela fotboll i Granngården, spela basket bakom skolan eller gå och köpa exempelvis dricka i mataffären för att sedan gå och sätta sig någonstans i omkringliggande bostadsområde på någon bänk för att snacka och hänga. Det saknas platser att sitta och snacka och hänga på för unga vuxna också säger han.

Vintertid berättar en av killarna att han brukar vara inomhus och spela Playstation. En annan av killarna berättar att förr innan de byggde om basketplanen mellan Skördegatan och Rymdleksplatsen till en mycket mindre multiarena för barn, samlades ungdomar på basketplanen. De anordnades exempelvis turneringar i basket och i somaliska spel och alla var inbjudna. De andra deltagarna stämmer in, den basketplanen var en viktig mötesplats för ungdomar och unga vuxna och multibanan som byggdes i stället fyller en helt annan funktion och är riktad mot en mycket yngre målgrupp. Tjejerna vi pratar med beskriver att de brukar vara på Rymdleksplatsen, där de umgås ibland med vänner, släkt och ibland är de där och passar sina syskon som leker. De tycker det behövs fler sittplatser intill och runt Rymdleksplatsen. Det är många barnfamiljer som träffas där.

Enligt fritidspedagogerna använder inte fritidsgården utemiljön i sin verksamhet eftersom det krävs att det finns tillräckligt personal på gården så att de kan låsa och följa med ungdomarna ut. Dock gör de planerade utflykter till olika delar av Trollhättan. Vid ett sådant tillfälle fick ungdomarna åka i väg och plocka bär, vilket de upplevde som väldigt fascinerande aktivitet. Utifrån den erfarenheten lyfter en av pedagogerna att mer fruktträd och bärbuskar i området skulle vara värdefullt för alla men framför allt för ungdomarna. Ett annat önskemål som ungdomarna har enligt fritidspedagogerna är en väl belyst stor multiarena. Sist men inte minst lägger en av pedagogerna till att den 18 maj ordnas en fest utomhus på Kronogården "Hela Kronan gungar" som är väldigt populär bland barn och unga. Mat och musik är i fokus och det är utvalda ungdomar i åk 8 och åk 9 som är ambassadörer för eventet och som har i uppgift att hitta musiktalanger till eventet.

Upplevd otrygghet

Området runt Kamratgårdens IP och vägen dit längs med Torparegatan upplevs otrygg då den är dåligt belyst enligt deltagarna. Det upplevs också otryggt bakom Fräsegårdsskolan, där det enligt deltagarna pågår ombyggnation just nu. Det saknas belysning och man måste passera en smal, mörk väg bakom. Enligt fritidspedagogerna finns det mycket häng precis bakom fritidsgården. Annars finns det inte så många platser som upplevs otrygga enligt dom. Det är mycket betong och för lite grönt. Utemiljön är tråkig och inte så inspirerande. Utmaningen att nå tjejer finns också på Kronans fritidsgård. Föräldrar är misstänksamma på grund av avsaknad av kunskap om fritidsgårdens verksamhet och osanna rykten som florerar om fritidsgården, men på fritidsgården arbetar man aktivt med att försöka locka målgruppen och var tredje torsdag är det tjejkväll på Kronans fritidsgård.

Sammanfattning önskemål, Kronans fritidsgård *Station 2 Gröna miljöer & offentliga platser* :

- Önskar en större fotbollsplan, 11-manna. Bra med stor för då är det enkelt att dela av, fler kan spela och fler platser att träffas på utomhus.
- Det saknas större basketplan med mjukare mark och högre korgar
- Det borde finnas ett aktivitetsställe med fokus på barn och unga även för åldersgruppen över 18 år.
- Multiarena önskas. Det saknas sittplatser och fler platser för unga att hänga på.
- Mera bänkar på rymdleksplatsen. Mycket barnfamiljer hänger här med vänner och kusiner. Göra något med gräsmattan framför. Man går dit för det är nära och bilfritt.
- Tennisplan, mer sittplatser, mer aktivitet eller padel. Gärna på ytor framför studentbostäder.

Sammanfattning önskemål, Kronans fritidsgård, *Station 1: Bebyggelsestruktur & utbud*:

- Orangeri som i kvarteret Mars. Flera, en på varje gård. Boka i förväg som med tvättstugor, komma in med tagg. Ska vara nära där man bor, soffor och kuddar, plats för familj.
- Bemannad lek – låna utrustning typ tennisracket med bank-id
- Högtalare i parken, kan stängas av vid viss tid.
- Saknar Klubb
- Tennisplaner, till exempel som vid Storegården i Stavre
- Saknas belysning i Klockareparken
- Folkets park har blivit jättfin
- Odling – bra exempel på Lextorp där det var kombinerat med utbildning/event
- Bassäng/plaskdamm på ytan bakom Kronan
- Vagnar med mat runt omkring så det blir food court, som på Aqua blå, bra på sommaren. Islamiska föreningen ordnade det
- Ung fritid anordnar street fotboll på parkeringen, plan som man kan sätta upp
- Stora gräsmattan vid idrottshallen, göra något där.

Viktiga aspekter av dialogtillfällena med fritidsgårdarna Lexington, Älvan och Kronan att ta vidare in i arbete med grönsstrukturanalysen

Svaren från ungdomar och pedagoger som deltog under de tre dialogtillfällena i Sylte, Kronogården och Lextorp är ganska lika. Utöver själva önskemålen som finns listade i beskrivningen av dialogen följer här en sammanfattning av de aspekter som vi upplever som extra viktiga att ta med sig i vidare arbete med grönsstrukturanalysen.

Vart är tjejerna?

Under dialogtillfället med ungdomarna träffar vi övervägande killar, tjejerna är frånvarande. Reflektionen är dock viktig att ha med sig in i vidare arbete då effekten blir att svaren i den här dialogen övervägande representerar målgruppen unga killar/män. Det är också främst killarna som syns utomhus. Enligt fritidspedagogerna som vi pratar med vid dialogtillfällena håller sig tjejerna hemma och är också mer socialt kontrollerade av sina föräldrar än vad killarna är. Tjejerna fokuserar mer på studier än killarna och många spenderar mycket tid hemma för att plugga. De passar också yngre syskon och hjälper till med hushållssysslor (laga mat, städa osv).

Upplevd trygghet och otrygghet

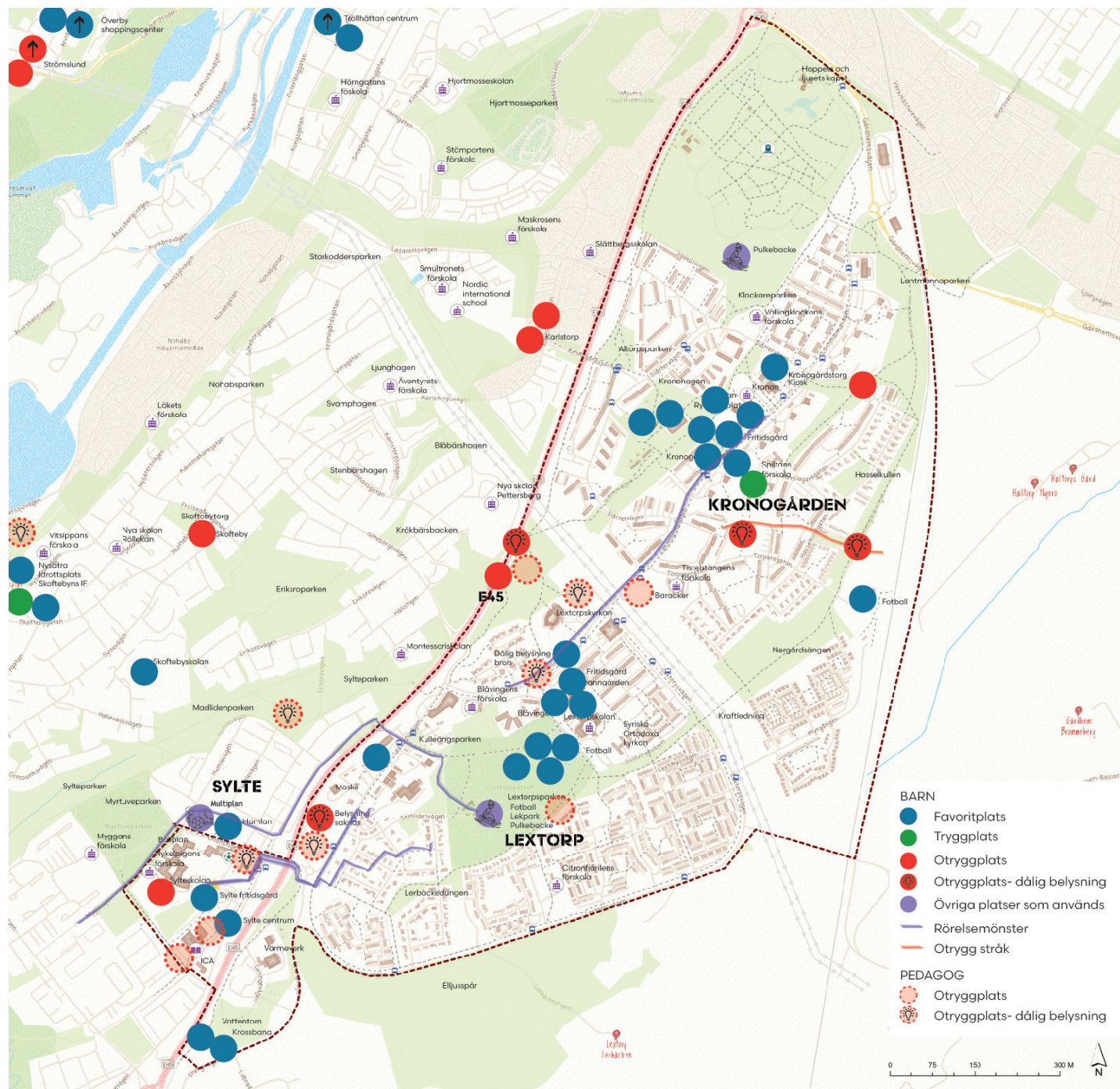
Deltagarna vi pratar med lyfter övervägande att de trivs bra i stadsdelarna och flera lyfter att de gärna bor kvar även i vuxen ålder. De verkar vara främst tjejer/unga kvinnor som upplever otrygghet på vissa platser inom stadsdelarna. Killarna/de unga männen uppger nästan samtliga att de aldrig upplever någon otrygghet när de rör sig utomhus. Däremot är unga män den grupp som är mest våldsutsatta. Antingen är de trygga i sitt område eller så kan det vara så att de inte vågar berätta om att de är otrygga med risk för att deras kompisar ska tycka att de inte är tuffa. Exempel på faktorer som nämns i kombination med upplevd otrygghet är dålig belysning, platser som upplevs öde och obefolkade och undanskymda platser där det bedrivs olaglig handel kvällen/natttid.

Vad ungdomarna och de unga vuxna tycker om sin utemiljö

Enligt pedagogerna är åldersgruppen 12-17 år en stor målgrupp i området. Det finns också en utmaning med trångboddhet i stadsdelarna som gör att utemiljön blir extra viktigt även om den aldrig kan ersätta ett rymligare boende.

Ungdomarna och de unga vuxna uppger att det anser utemiljön är tråkig och det saknas aktiviteter riktade mot deras åldersgrupp och det är förklaringen till att de inte använder grönytorna som vi diskuterar på kartmaterialet. Både

killar och tjejer önskar fler ytor att hänga, samlas och träffas på. Många spelar fotboll i området och det finns en efterfrågan på ytterligare fotbollsplaner, multiarenor och basketplaner mm. Dock är det också viktigt att komplettera befintligt utbud med fler funktioner som erbjuder en variation av aktiviteter (utöver idrottsaktiviteter) och som riktar sig till flera olika målgrupper, exempelvis unga vuxna/ungdomar, barnfamiljer och äldre. Deltagarna är också i en ålder där de rör sig över större områden än sitt närområde, och när de är utomhus spenderar de mycket tid med att promenera runt tillsammans med sina vänner som en social aktivitet. Vilket också kan påverka användningen av befintliga grönområden som många kanske nyttjade mer i yngre åldrar.

Kartan visar en sammanställning över platser som pekades ut inom stadsdelarna Kronogården, Sylte och Lextorp av ungdomarna och fritidspedagogerna vid dialogtillfällen med fritidsgårdarna Lexington, Kronan och Älvan.

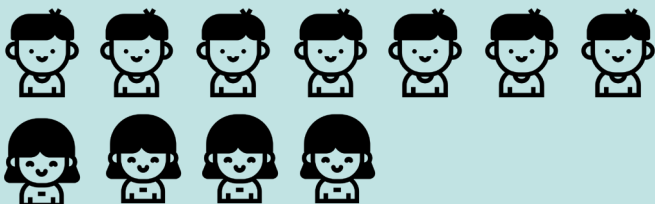
3.2.Dialog med inbjudna representanter från föreningar från stadsdelarna Kronogården, Lextorp och Sylte centrum

På plats fanns representanter från nedanstående föreningar. De har dock valt att svara som privatpersoner och inte som representanter för sina respektive föreningar vid detta dialogtillfälle.

Trollhättans sunnimuslimska förening
Hyresgästföreningen
IFK Trollhättan/Ung Fritid
Antirasistiska nätverket i Trollhättan
Kommunstyrelsen
Skoftebyföreningen

Deltagare på station 2 Gröna miljöer & offentliga platser:

11 personer i åldrarna ca 40-70år. Sju män och fyra kvinnor.

Plats: Kronans Kulturhus, Kronogården

Datum: 16 april
Tid: 17:30-19:00

Syfte

Syftet med dialogen är att få reda på vad föreningsverksamheten i området tänker om stadsdelarna och vad de ser som viktigt för staden att satsa på. Dialogresultatet är ett av flera underlag som kommer att ligga till grund för fortsatt arbete med bland annat Grönstrukturanalysen och planprogrammet.

Målsättning och frågeställningar

Målsättningen är att samla in synpunkter och underlag till pågående planarbete och prata med föreningar som verkar i området om hur de upplever och använder platserna. Vidare är målsättningen att i den mån det är möjligt få med detta underlag in i planprogrammet, grönstrukturanalysen och

vidare i genomförandefasen.

Upplägg

Staden bjöd in genom att skicka ut mail till alla föreningar som har koppling till området och som finns registrerade i föreningsregistret hos föreningsstöd. Workshopen inleddes med en kort introduktion. Under vilken staden beskrev vad ett planprogram är, vad som gjorts hittills, arbetet framåt, samt syftet och upplägg för dagens workshop. Det fanns fika på plats för deltagarna. Deltagarna delades upp i två grupper på två stationer. Staden ansvarade för den ena stationen med tema *Bebyggelsestruktur & utbud och stråk, noder och mobilitet*. Tengbom ansvarade för den andra stationen med tema *Gröna miljöer och offentliga platser*. Varje grupp fick 30 minuter per station. Kartor användes som stöd för att svara på frågorna och för att få platsspecifika svar. Workshopen avslutades med en gemensam samling där staden informerade deltagarna om hur processen med planprogrammet kommer att fortsätta och hur processen med återkoppling till deltagarna kommer att se ut.

Station 2: Gröna miljöer & offentliga platser

Några av deltagarna lyfte att de föredrog att svara som privatpersoner och inte som föreningsrepresentanter eftersom de inte fått möjlighet att förbereda sig inför workshopen och diskutera frågorna med resten av medlemmarna i sina respektive föreningar. Deltagarna lyfte också önskemål om att få information om hur inbjudan till föreningarna skickats ut eftersom det var få personer på plats i förhållande till den föreningsverksamhet som förväntats ha blivit inbjuden till dialogtillfället.

Grupp 1

Saknar återkoppling från kommunen

Deltagarna i den första gruppen lyfte att de upplevde en viss frustration över avsaknad av återkoppling från kommunen. De har vid flera tillfällen engagerat sig i tidigare liknande dialogevent som kommunen bjudit in till och upplever att återkoppling uteblivit ibland helt och ibland kring varför kommunen valt att göra annorlunda än vad medborgarna önskat. Det lyfte att ett skriftligt förslag om den framtida utvecklingen redan lämnats in till kommunen som de tycker att vi borde ta del av. Ett annat exempel som lyfts är när ungdomar i Kronogården fick vara med och bestämma vilken typ av konstverk som skulle finnas i en rondell i området och röstade fram en krona, men resultatet blev i stället något annat med en motivering de hade svårt att förstå. De menar att man behöver tydliggöra hur den politiska beslutsgången går för de boende i stadsdelarna så att de förstår annars orkar man inte engagera sig när man vid upprepade tillfällen inte får se något resultat.

Upplevd oro över utvecklingen i stadsdelarna

Deltagarna lyfter att de oroas över utvecklingen med att mer och mer service flyttas från stadsdelarna till centrala Trollhättan. Det menar att de finns ett behov av medborgarservice i stadsdelarna så att de boende inte behöver ta sig till centrum för att få hjälp. Sedan polisstationen försvann har kriminaliteten ökat och de upplever att polisen som patrullerar i stadsdelarna inte hinner ta sig till platsen när något händer i tid.

Förslag på upprustning och utveckling av den fysiska miljön i stadsdelarna

När de kommer till att föreslå förbättringar för den fysiska utemiljön så menar deltagarna att strategin bör vara att bygga bort varenda otrygg och tom plats. Skapa öppna, publika platser för alla åldrar. Workshopdeltagarna menar att ju mer aktivitetsytor som finns, desto fler människor vill vistas utomhus vilket leder till att det blir färre otrygga/öde platser.

Många boende i stadsdelarna har inte råd att resa eller åka utomlands på somrarna så det finns ett behov att skapa trevliga utomhusmiljöer där olika åldrar kan samlas och umgås.

Upprustningen av lyfts som ett positivt exempel. Dock riktar sig parken främst mot barn och deltagarna skulle vilja se fler mötesplatser för den äldre målgruppen unga vuxna i åldrarna 17-25 som inte får vistas på fritidsgårdarna. En kvinna nämner aktivitetsytan Röda Rosens matta i Malmö som inspiration. Det finns en scen, yta för att hänga och möjlighet till att spela musik. Gamingboxar utomhus som det finns i Trollhättans centrum är ett annat förslag på aktivitet. Det skulle kunna byggas en sådan mötesplats på ytan där den tidigare fritidsgården låg som brann ner nämner en manlig deltagare.

I Lextorpsparken intill Granngårdens IP finns det alldeles för mycket oprogrammerad grönyta samt inga ordentliga mötesplatser. I Sylte saknas också mötesplatser. Här hade man gärna sett att det inte byggdes en bilväg mellan bostadsområdet Humlan och skolområdet utan omvandlat hela ytan till ett sammanhängande torg i stället och låtit trafiken gå utanför.

En manlig deltagare nämner att man måste tänka till när man placerar sittplatser utomhus. Sittplatser ska inte placeras i stora kluster för då kan det leda till att ungdomsgång kan komma till platsen och ta över vilket gör att ingen annan vågar sätta sig där. Då är det bättre att man organiserar sittplatserna så att de erbjuder olika möjligheter att sitta. Några större grupper och några mindre till exempel. När det kommer till målgruppen unga tjejer så föredrar de flesta god belysning under kvällstid, trygghet, musik och det hade varit toppen om ungdomarna fick vara med och även utforma miljöerna. Vintertid borde

det finnas fler vinteraktiviteter utomhus enligt deltagarna.

En manlig deltagare lyfter att om de ska byggas fler fotbollsplaner, vilket är positivt så behöver man tänka på vilka regler som ska gälla för allmänheten och för föreningar. Nu får föreningar betala för att spela medan allmänheten spelar gratis.

Vidare lyfter deltagarna att det finns outnyttjad potential för samutnyttjande av lokaler. Många lokaler exempelvis i Kronans kulturhus skulle kunna utnyttjas av föreningarnas verksamhet efter ordinarie verksamhet stängt för dagen.

Grupp 2

Utveckling av Skoftebyn

Deltagarna i den andra gruppen lyfte att det saknas grönområden och lekplatser i Skoftebyn. Slusscaféet som drivs av Skoftebyn IF lyfts som en trevlig mötesplats för alla. Två kvinnliga deltagare berättar att de brukar promenera vid kanalen runt Gamle Dal'n som ligger mellan två slussar.

Förslag på upprustning och utveckling av den fysiska miljön i stadsdelarna

Lextorpsspåret, motionsslingan söder om Lextorpsvägen beskrivs som ett område som används av barn, förskolor, äldre och barnfamiljer. Människor promenerar med hund eller utan, barnfamiljer fikar, barn leker där och förskolebarnen gör utflykter till området. En kvinnlig deltagare önskar fler bänkar längs med motionsslingan. Söder om motionsslingan finns ett koloniområde som också är välanvänt. I Lextorpsparken bakom fotbollsplanen finns ett naturområde med bergknallar som deltagarna anser det viktigt att spara. Tidigare fanns det planer på exploatering i området och deltagarna är glada att dessa planer stoppades. Granngårdens IP och området intill används av många och är i behov av upprustning, särskilt lekplatsen. Många grillar på grönområdet.

En kvinnlig deltagare pekar ut busshållplatsen Östra Fjärilsvägen som en plats som upplevs otrygg, öde och det är oklart vad som egentligen händer där. Det var tidigare ett duvslag och enligt deltagaren finns det råttor där. En annan kvinnlig deltagare pekar ut cykelvägen som löper bakom OKQ8 bort till IFK som otrygg. Där saknas belysning och det är igenväxt av sly.

I Kronogården rör sig mycket folk utomhus enligt deltagarna, det skapas mycket folkliv vilket är väldigt positivt. Sammantaget tycker deltagarna att stadsdelarna upplevs som välskötta och välordnade om man jämför med många andra områden som också räknas som socioekonomiskt svaga.

Ett sista medskick från deltagarna är att de inte är nöjda med utvecklingen av slussarna på grund att de inte anser att exploateringen tar hänsyn till natur och kulturvärden.

Sammanfattning önskemål och kommentarer som berör utemiljön men som kommer från dialogen på stadens station som vid detta tillfälle slogs ihop och representerade både tema Bebyggelsestruktur & utbud och tema Stråk, noder och mobilitet.

- Fler verksamheter – vuxennärvaro
- Större utbud på torget
- Utöka Lextorps konstgräsplaner
- Hundrastplats kan utnyttjas till annat – används inte
- Frånvaro av boende från andra stadsdelar
- Järnväg och 45:an barriärer
- Lätt att cykla till stan från Kronogården
- Bra kopplingar mellan Lextorp till Sylte
- Lantmannavägen främsta stråket
- Väljer ofta annan väg än Lantmannavägen med bil
- Sylte ligger isolerat
- Ungdomarna åker mycket buss
- Runt OKQ8 otrygg kvällstid – dålig belysning, GC-väg smal, häckar som skymmer
- Baksidan av Eidars huvudkontor otryggt
- Eriksro känns otryggt – inte så många som är ute
- Bilväg norr om Sylte center som är farlig när ungdomar tar sig till spontanidrott
- Bygg på otrygga platser!
- Observera var folk rör sig (och inte rör sig) kvällstid för att identifiera otrygga platser
- Stadsdelarna behöver få bort sin otrygga stämpel, jobba med platsidentitet

Viktiga aspekter av dialogtillfället att ta vidare in i arbete med grönstrukturanalysen

Vikten av återkoppling

Det är viktigt för kommunen att ta till sig deltagarnas upplevelse av avsaknad av återkoppling från kommunen på allvar för att bibehålla medborgarnas viktiga engagemang och deltagande i liknande event i framtiden.

Fler gröna överblickbara och offentliga gröna mötesplatser

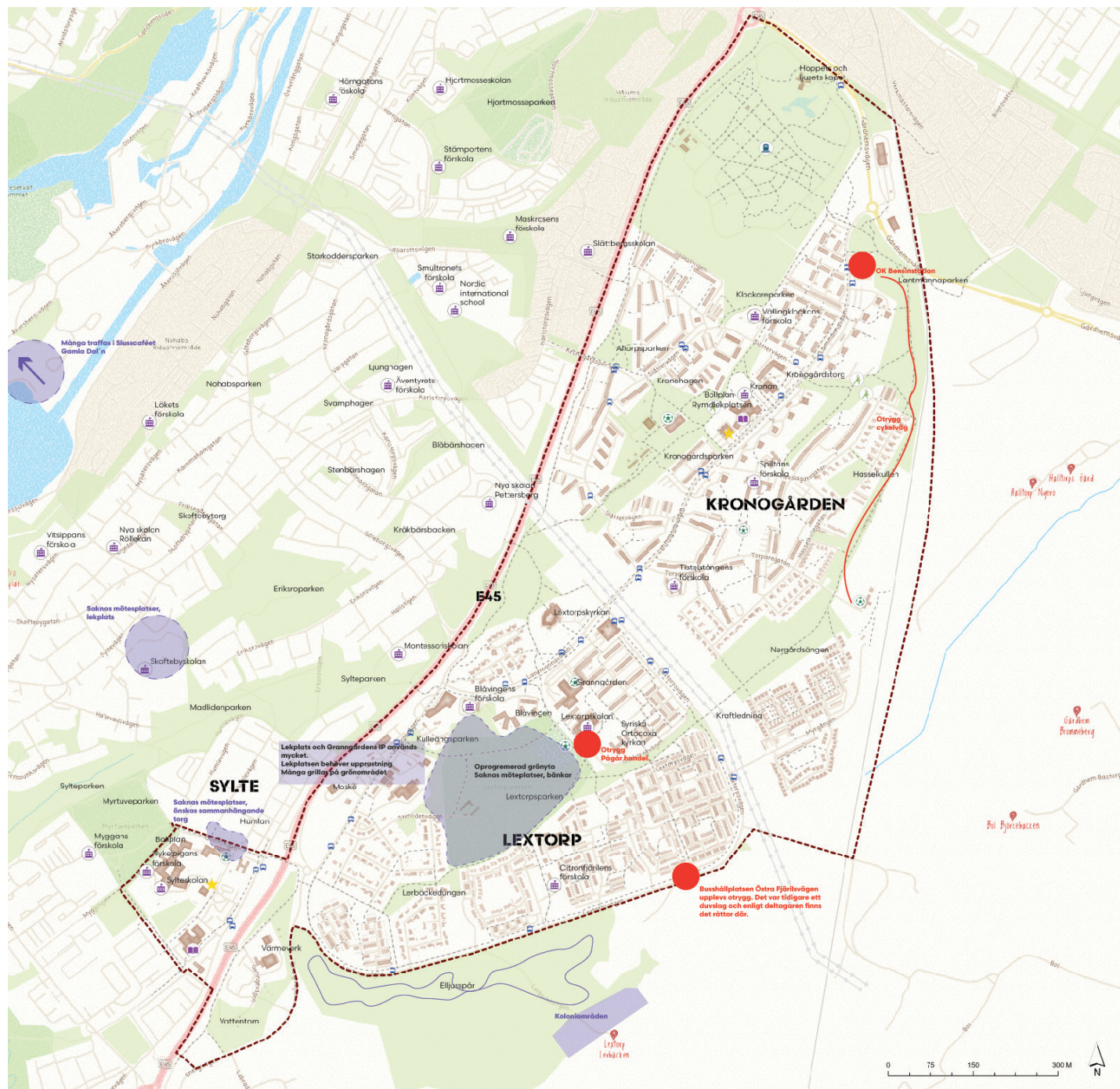
I båda grupperna lyfts behovet av att skapa överblickbara, offentliga gröna mötesplatser som erbjuder aktiviteter/funktioner för blandade målgrupper året om i alla tre stadsdelar, Sylte, Kronogården och Lextorp. I dagsläget riktar sig många aktivitetsytor främst till yngre barn. Särskilt målgruppen unga vuxna 17-25 lyfts fram som en målgrupp i behov av mötesplatser/aktivitetsytor utomhus. Platsernas funktion ska uppmuntra till utomhusvistelse och minimera möjligheter för kriminell aktivitet. Det är viktigt att platserna gestaltas med omsorg vad gäller utformning och innehåll så att det inte upplevs otryggt att vistas där.

Önskemål om fler möjligheter till samutnyttjande

Mer genomtänkta riktlinjer kring regler för att hyra eventuellt framtida fotbollsplaner efterfrågas. Även möjligheten till bättre samutnyttjande av befintliga och eventuellt framtida lokaler efterfrågas som ett sätt att spara på resurser.

Upplevd trygghet och otrygghet

Sammantaget tycker deltagarna att stadsdelarna upplevs som välskötta och välordnade om man jämför med många andra områden som också räknas som socioekonomiskt svaga. Även vid detta tillfälle är de fler män än kvinnor som deltar och det är också främst kvinnorna som lyfter en problematik med upplevd otrygghet.

Kartan visar en sammanställning över platser som pekades ut inom stadsdelarna Kronogården, Sylte och Lextorp av inbjudna representanter från föreningar i stadsdelarna. Vid detta dialogtillfälle valde dock flera att svara som privatpersoner och inte representera sin förening.

3.3. Sociotopkarta

En sociotopkarta visar hur människor använder och upplever offentliga platser och grönområden i staden. Sociotopvärdena representerar de sociala och kulturella värden som är kopplade till de platser och aktiviteter som observeras i sociotopkartan. Genom observationer, enkätundersökningar, grönvandringar och möten med lokalbefolkningen kan sociotopvärdena bedömas. Dessa värden kan inkludera faktorer som trivsel, tillgänglighet, trygghet, social sammanhållning, kulturellt utbyte och andra aspekter som påverkar människors upplevelser.

Kartan visar sociotopvärdena som har identifierats genom kommunens platsobservationer* samt data som samlats in från användare i fyra olika workshops på plats. De sociala värdena som registrerats av både kommunens platsobservationer och resultat från dialogtillfällena markeras med röda cirklar. Värden som framkommit under dialogworkshops men inte observerats av kommunen markeras med orangea cirklar. Värden som identifierats av kommunen genom platsobservationer men som inte var framträdande under dialogworkshops markeras utan cirkel.

BETECKNING

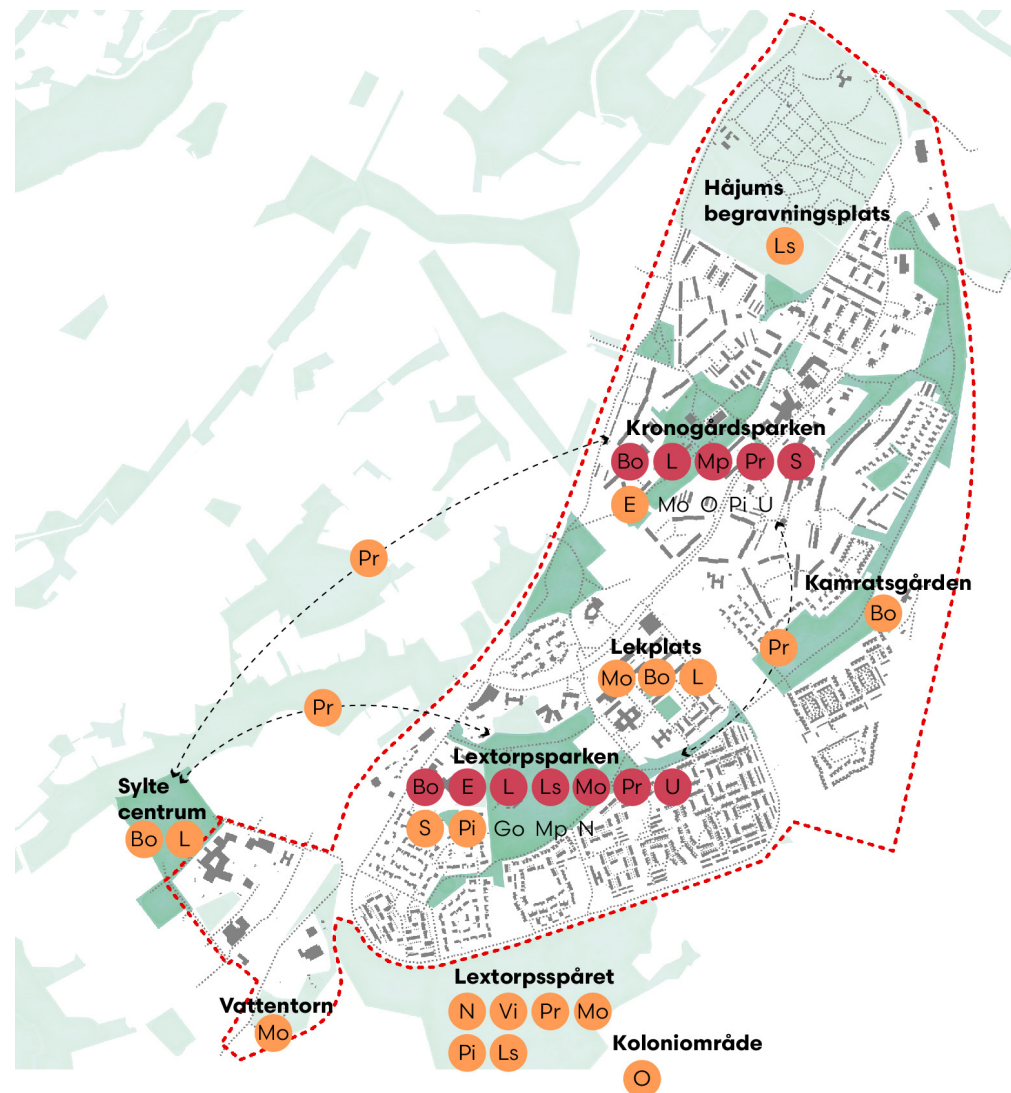
Bo
E
Go
K
L
Ls
Mo
Mp
N
O
Pi
Pr
S
U
Vi

SOCIOTOPVÄRDE

Bollsport
Evenemang
Grön oas
Kulturhistoria
Lek, anordnad
Lek, spontan
Motion
Mötesplats
Naturupplevelse
Odling
Picknick
Promenad
Sällskapslek
Utblick
Vila

NYCKELORD

bollträning t.ex. fotboll, basket
sport, festival
lummigt, omslutande rumslighet
historia, historisk påverkan
lekplats, lekredskap
kojor, ihopsamlade pinnar, pulkabacke
jogga, utegym, cykla, rasta hunden
umgås, titta på människor
skogskänsla, naturupplevelse
odla, pyssla med grönt
picknick, utflykt med fika, grilla
promenera, strosa
boule, brännboll
utsikt, öppenhet
lugn och ro, avkoppling

Teckenförklaring

- Projektområde
- Grönområde
- X Värden som registrerats av både kommunens platsobservationer och resultat från dialogworkshops.
- X Värden som framkommit under dialogworkshops men inte observerats av kommunens platsobservationer.
- X Värden som identifierats av kommunen i platsobservationer men som inte framkom under dialogworkshops.

*Enligt Trollhättans stads dokument "Bilaga Förstudie sydöstra stadsdelarna_utveckling av grönytor" s.10.

Sammanfattning från analyser och dialog

De sydöstra stadsdelarna har mycket gröna ytor med fina kvaliteter men de känns odefinierade och monotona. Områdena som har vuxit fram under miljonprogrammet var planerade med stora penseldrag, där stora gröna kilar integrerades i nya bostadsområden och parkernas utformning och estetik präglas av storskalig och naturlig karaktär. De stora penseldragen behöver kompletteras med en mindre pensel: med mindre rumsligheter och mötesplatser för alla målgrupper. Så gäller även för infrastrukturen, då stora gator har öppna kollapsade rumsligheter. Där kan en trängre sektion med mer gång, cykel och sociala ytor tillsammans med förätning ge en mer detaljerad och mänsklig skala.

Naturmiljöer i stadsdelarna erbjuder upplevelse i sig i form av promenader i skogen, möjlighet att plocka bär eller svamp, gå på picknick i naturen osv, det som kan kännas självklart om för någon som har vuxit upp med sådan typ av kultur för användning av naturmiljön. Vissa andra kulturer har inte samma sociokulturella användning av naturmiljöer. Det skapar ett behov av en annan balans mellan programmerade och oprogrammerade ytor i stadsdelarna för att kunna motivera flera olika typer av människor att aktivt använda utemiljön.

Grönområdena bjuder inte in till varierade aktiviteter. Aktivitetsytor tenderar att ha placerats för nära bebyggelse som ibland skapar konflikt mellan boende och allmänhet som använder ytorna, exempelvis bollplaner för nära bostäder. En utveckling där ytor omdisponeras och kompletteras med välplanerade aktivitetsytor med mer variation av mötesplatser behöver tillskapas.

Vilken typ av mötesplatser och för vilken målgrupp är något som behöver studeras vidare tillsammans med medborgare i en kontinuerlig process. Detta kräver både tid och stadigvarande resurser från kommunens håll för att undvika fler tillfälliga projekt och punktinsatser i den fysiska miljön som tenderar att urholka mer än de hjälper, då det finns en viss "dialogtrötthet" och en känsla av att ett engagemang inte leder till något eller inte följs upp.

4. Rekommendationer

Inför framtida stadsutveckling

Syftet med grönstrukturanalysen är att få en tydlig bild av vilka gröna ytor som är viktiga att bevara, vilka som kan exploateras, vilka som behöver utvecklas och i vilken riktning, samt identifiera eventuella behov av nya grönytor i strategiska lägen.

Värderingen utgår från ett socialt perspektiv av både befintliga värden (uti-från insamlat dialogmaterial och sociotopkarta) samt väger in det potentiella värdet för en framtida större befolkning. En grönyta kan idag ha låg kvalitet och brist på funktioner men det betyder inte att den inte är av värde.

Trollhättans Stad har mål om en befolkningsökning. Detta ska uppnås bland annat genom förtätning och utveckling av de storskaliga bostadsområdena i sydöstra delarna av Trollhättan. Enligt den nuvarande översiktsplanen strävar man efter en mer varierad bebyggelse och fler arbetsplatser och mötesplatser i dessa områden. Det finns dock för närvarande ingen långsiktig och hållbar strategi för utvecklingen av stadsdelarna Kronogården och Lextorp för att uppnå stadens mål. För att klargöra detta pågår arbetet med ett planprogram för dessa områden. Denna grönstrukturanalys inklusive sociotopkartering har därför tagits fram för att kartlägga, värdera och ge förslag på utveckling av grönytor.

För att ge förslag har några strategier tagits fram som redovisas i kommande kapitel. Dock bedöms det att det krävs fler fördjupade analyser för varje stadsdel för att kunna gå in på djupet av vilka behov och vilka potentiella förtätningssamtygigheter det finns inom respektive område för att undvika att förtäta på värdefull parkmark.

Som det tidigare nämnts i rapporten är detta stadsdelar som präglas av trångboddhet och en stor mängd barn och unga som väntas bli fler. Det är av särskilt stor vikt att dessa målgrupper prioriteras i en utbyggnadsstrategi för att inte förtäta på ytor som är viktiga för dem. Ett tydligt behov i stadsdelarna är ett varierat utbud av mötesplatser i utemiljön för olika målgrupper med skilda intressen. Barn och ungdomars lekmöjligheter och mötesplatser är här av stor vikt i dessa trångbebodda områden.

4.1. Koncept

Identitet & karaktär

I samband med att en förtätning planeras bör också grönstrukturen förtätas/förbättras i områdena. För att höja värdet av parkerna föreslås att ge grönområden en stark identitet och karaktär för att möjliggöra ett tydligt gestaltungs-grepp för framtida upprustningar och tillägg. Även namngivning av platser är viktiga, finns det ett namn så existerar platsen. Det är lättare att referera till var man ska mötas och att kunna koppla en karaktärsfull och tydlig gestaltning till en specifik plats. Detta skulle skapa en tydlighet för användarna och ge ett mer varierat utbud för fler målgrupper. Det kan även locka till mer rörelse mellan områden för att man vill gå till en unik mötesplats.

4.2. Mötesplatser

Som nämnts ett flertal gånger i rapporten upplevs grönstrukturen som öppen, storskalig, oprogrammerad och ödslig. Det behövs en balans mellan programmerade och oprogrammerade ytor. Det finns ett stort värde i att ha oprogrammerade större ytor för till exempel fri lek, spontanidrott, flyga drake eller ha picknick, men i för stor mängd upplevs ytorna udda och tråkiga och sätter inte ingång fantasin till dessa aktiviteter.

Det finns en stor vinst i att använda sig av de befintliga mötesplatserna, men att komplettera dem. Exempelvis finns det information från dialogerna att många äldre barn tar hand om sina yngre syskon. Om en befintlig lekplats kan kompletteras med fler aktiviteter, framförallt med fokus på äldre barn (kompisgungor, linbanor, hängytor) kan även de barnen ha glädje av platsen. Lekplatser är en av få tydliga platser där barn prioriteras i fysisk planering, och det finns många äldre barn som använder lekplatser för små barn sent på dagen när de gått hem. De är trygga där och platsen är till för dem även om de blivit äldre. Även andra typer av aktiviteter, som grillar, hängytor och utegym passar bra att ha i nära anslutning till lekplatser.

När nya mötesplatser planeras är det särskilt viktigt att ha i åtanke en variation över alla årstider samt en variation av mötesplatser för många målgrupper med olika ålder och kön. I dialogen nämndes särskilt bristen på mötesplatser för gruppen unga vuxna och äldre. Se exempel i nästa kapitel.

4.3. Kopplingar och stråk

En sammanhängande grönstruktur med tydliga tillgängliga stråk och trygga kopplingar är av stor vikt, dels som ekologiska spridningskorridorer i landskapet, men också som viktiga element ur ett socialt perspektiv. Det upplevs tryggt då det är bilfritt och det går snabbt att transportera sig med gång och cykel tack vare trafiksepareringen. Nackdelen med en trafikseparering är att det vid vissa tidpunkter kan upplevas ödsligt och därmed otryggt. De gröna stråken är inte bara viktiga ur en hållbar transportsynpunkt, utan även för rekreation då de frekvent används för promenader och motion. I dialogen beskrev flera av ungdomarna att de promenerade runt i stadsdelarna tillsammans med vänner som en social aktivitet. Tjejer och unga kvinnor är en viktig målgrupp då det framkommit under dialogerna att de ofta promenerar runt med sina kompisar när de är ute. Därav är just trygga stråk med små mötesplatser extra viktiga för just denna målgrupp.

För att få ett bra sammanhängande stråk föreslås ett samlat gestaltungs-grepp med belysning, skyltning och bänkar längs med stråken för att skapa en röd tråd genom områdena med ett pärlband av små platsbildningar. Ett särskilt fokus på kopplingar är viktigt då dessa ofta upplevs otrygga, speciellt planskilda korsningar/tunnlar. Vid en förtätning är det av stor vikt att de gröna stråken och kopplingarna fortsatt håller samma eller bättre funktion och att de inte exploateras.

En grön korridor som går mellan Lextorp och Kronogården är kraftledningsgatan. Det är en stor yta med mycket utvecklingspotential. I framtida planarbete bör det utredas på vilket sätt den kan utvecklas för att skapa mervärde för människa, djur och natur i kraftledningsgatan.

4.4. Förtätning

Vid framtida stadsutveckling av området bör fokus ligga på att vara yteffektiv och förtäta vid strategiska lägen som redan är exploaterade på något vis. I största möjliga mån bör förtätning undvikas inom grönstrukturen då den är en viktig bärare av de sociala och ekologiska värdena. Enligt WHO rekommenderas minst 9kvm per person.

Typiska strategier för förtätning av miljonprogramsområden är stadsdelscentrum, omvandling av gator till så kallade stadsgator, utveckling av verksamheter längs med större vägar och byggnation av bostäder bakom verksamheterna för att minska bullerutsattheten. Även mindre infillprojekt kan vara lämpligt på vissa platser. Infillprojekten handlar om att hitta ytor inne i de befintliga bostadsområdena och komplettera dem där det är lämpligt. Fördelen med dessa projekt är att det kan tillskapas nya små bostadsenheter inom befintlig kommunal infrastruktur vilket är bra för den kommunala ekonomin. Till exempel längst in på Knektgatan.

Med mobilitetslösningar och en modern syn på hållbara transporter kan stora parkeringslimpor/öar förtätas längs med de större vägarna Lantmannavägen, Lextorpsvägen och eventuellt E45an. Detta bidrar även till att skapa känslan av en smalare och mer stadsmässig gatusektion som har fler upplevelsevärden och är tryggare.

Vid stadsdelscentrum finns också ofta mycket restytor och parkeringsytor. Ett samlat grepp om en förtätning med lite högre bebyggelse kan vara tillåten här.

4.5. Landskapselement och rumslighet

Som tidigare nämnts i rapporten präglas utemiljön i miljonprogramsområden av naturlika, storskaliga planteringar och öppna ytor. Dessa är värdefulla att bevara och utveckla både ur ekologisk synvinkel samt ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Det kan kompletteras med vegetation vid utvecklingen av nya platser för att skapa en ny "årsring" i det kulturhistoriska landskapet och samtidigt addera mindre rum i det storskaliga rummet.

Under en workshop framkom det önskemål om att ha mer fruktträd och bärbuskar i parkerna. En idé på tema för kommande medborgardialog och vidareutveckling av artdiversiteten är att exempelvis samla ihop människors favoritträd. Då det är många med utländsk bakgrund i flera delar av programområdet kan det handla om exoter i en svensk kontext. Ett exotiskt växtmaterial anpassat för platsen hade dessutom skapat mer robusta bestånd när klimatet förändras och våra inhemska arter riskerar att påverkas av extrema förhållanden med både värme, torka och översvämning.

4.6. Fördjupade beskrivningar

4.6.1. Strategiska platser

Tre strategiska platser ligger som ett pärlband längs med programområdet. Dessa är alla på olika sätt av stor vikt för allmänheten och är viktiga att bevara och utveckla. I övrigt består grönstrukturen till stor del av gröna stråk som stundtals breder ut till större gröna platser och aktivitetsytor.

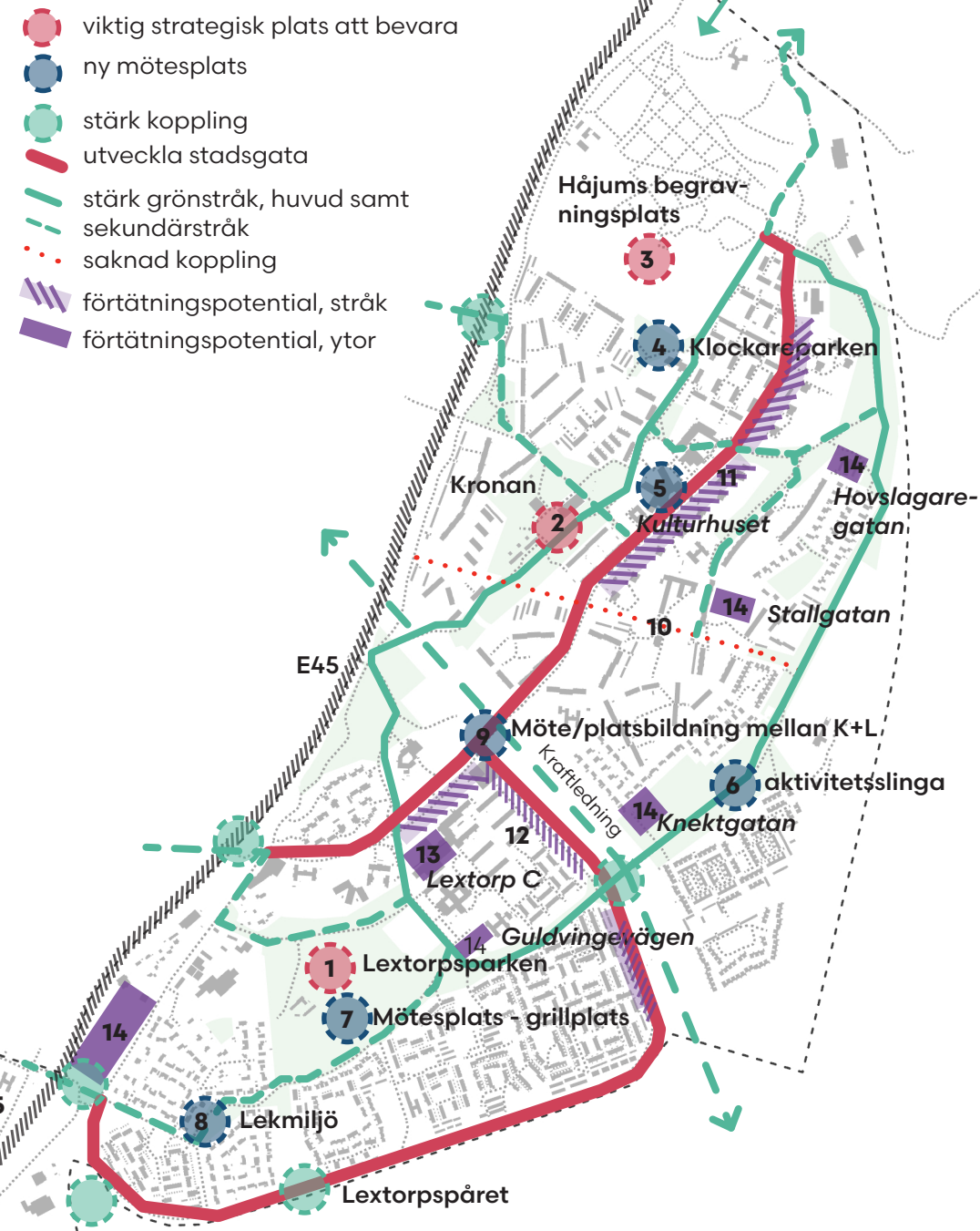
1. Lextorpsparken ligger strategiskt i mitten av stadsdelen och har potential att utvecklas till ett livskraftigt hjärta. Att bevara denna inre struktur som sträcker sig ut i hela stadsdelen är av stor vikt. Däremot finns det behov av att strukturer om/upp parken utifrån vilka aktivitetsytor som bäst lämpar sig och komplettera med nya aktiviteter, exempelvis grillplats uppe på höjden med utblick över pulkabacken, nya tillgängliga gångvägar/kopplingar. En strategisk plats att utveckla en utflyktslekplats.

2. Kronogårdsparken behöver ha en tillräckligt stor oprogrammerad yta för att kunna ha evenemang. En omdisponering av ytan kan skapa bättre förutsättningar, både för en stor parkyta, förtätning och tydligare entréer. Framförallt en omlokalisering av den lilla bollplanen längre söderut för att möjliggöra en grön, trevlig entré/mötesplats som stärker kopplingen till Kulturhuset. Tillfälliga studentbostäder och Islamiska Kulturföreningen kan omlokaliseras för att få till en stor sammanhängande yta, som nu är uppdelad och fragmentarisk. Platsen kräver ett helhetsgrepp och en inzoomning för att hantera alla dessa frågor. Ett helhetsgrepp har potential att leda till en bättre parkmiljö och samtidigt skapa förtätningsmöjligheter och även åtgärda de otrygga platser i området som diskuterades under dialogtillfällena.

3. Håjums begravningsplats. Begravningsplatser har visat sig vara av stor vikt i dagens stadsutveckling då de utgör gröna oaser med ett tydligt lugn och som ofta är öppna för allmänheten. Utveckla allmänna ytor intill för att komplettera allmänhetens behov av andra typer av grönstruktur som komplement till de lugna gröna oaserna. Exempelvis platsbildningar/mötesplatser/entréer/lek. Ingen föreslagen utveckling inom begravningsplatsen i sig, utan i de allmänna kopplingarna dit.

4.6.2. Mötesplatser

4. Klockareparken har potential att utvecklas till en parkmiljö med mer fokus på större barn, vuxna och äldre. En fin entré och möte med Håjums begravningsplats.

5. Kulturhuset upplevs som en positiv mötesplats i Kronogården. Utemiljön runt byggnaden har stora möjligheter att utvecklas och verksamheten kan sprida sig ut ur huset. Detta skulle ge extra liv till den offentliga miljön och kunna fungera som en trygg mötesplats i utemiljön. "Vi möts vid kulturhusets entrétorg!" En mötesplats med identitet.

6. Aktivitetsslinga - Nergårdsängens gångstråk. Lekplats och bollplan kan med fördel flyttas närmre grönstråket, och de gamla ytorna kan förtätas med bebyggelse i förlängningen av Knektgatan. Denna del av grönstråket har behov av mer rumslighet och aktivering. Utred behov av utegym eller annan aktivitetsyta.

7. Lextorpsparken - utsiktsplats/grillplats/gångväg.

8. Lekmiljö - mellan Lerbäckevägen, Kålfjärilsvägen och Dagfjärilsvägen finns en liten höjd med naturmark. Här finns potential att utveckla en naturlek, med tillgängliga delar nämast gångvägen och mer utmanande delar som letar sig in och upp i naturen. Åtgärden förbättrar bristen på lekplatser inom sydvästra Lextorp.

9. Platsbildning i korsningen av Lantmannavägen/Lextorpsvägen - denna punkt blir strategiskt viktig om gatorna får mer stadsmässig karaktär.

4.6.3. Kopplingar

För att få ett bra sammanhängande stråk föreslås ett samlat gestaltungs-grepp med belysning, skyltning och bänkar längs med stråken för att skapa en röd tråd genom områdena med ett pärlband av små platsbildningar. Ett särskilt fokus på kopplingar är viktigt då dessa ofta upplevs otrygga, speciellt planskilda korsningar/tunnlar. Kopplingarna är länken mellan två platser och kan fungera som inbjudande entréer. Ett enkelt gestaltungs-grepp som tar tillvara och utvecklar de strukturer som finns. Exempelvis en gemensam färg, nya bänkar och små platsbildningar. Likt cykelskytning skulle grönstrukturen ha stora fördelar av att få tydligare namngivning på platser som går att hänvisa till, för den som är ny i området eller på besök. Det gör det lättare att hitta och en möjlighet att få en samlad gestaltning och identitet.

4.6.4. Stadsgata

Huvudgatorna inom planområdet är huvudnerv i stadsdelarna. Modernisera med avseende på grönska och fördelning av ytor till gång- cykel- och biltrafik. Ge mer liv, trygghet och framkomlighet för klimatsmart resande. Aktiva bostenvåningar. Ej transportsträcka. Upplevelse, mötesplatser i urbana rum.

4.6.5. Stärk grönstråk

Stärk de välanvända huvudstråken i grönstrukturen för promenad, möjlighet att stanna upp, sittplatser, trygghet, belysning och skyltning för orienterbarhet. Strategi: Förstärk med aktiviteter längs huvudstråket & förbättra finmaskigheten i stråken.

En grön korridor som går mellan Lextorp och Kronogården är kraftledningsgatan. Det är en stor yta med mycket utvecklingspotential. I framtida planarbete bör det utredas på vilket sätt den kan utvecklas för att tillskapa mervärde för människa, djur och natur i kraftledningsgatan.

4.6.6. Saknad/otrygg koppling

10. En tidigare kraftledningsgata har potential att koppla ihop de östra och västra delarna av Kronogården med varandra. Den östra sträckan, där en informell gångväg sneddar över ytorna har pekats ut som otrygg och behöver bland annat bättre belysning. Dock korsar den även kvartersmark vilket skulle kräva samråd mellan privata aktörer och kommunen för att kunna åtgärdas.

4.6.7. Förtätningspotential

Området har potential till att förtätas på olika sätt. Då det som tidigare nämnts är av stor vikt, med kvalitativa utemiljöer i stor mängd, är det främst ett mer effektivt nyttjande av marken som föreslås. Primärt på hårdgjorda ytor och då framförallt på parkeringsytor. En överblick av dagens parkeringsbelysning och en samlad strategi för kvarvarande parkeringsbehov, i kombination med bättre gång- och cykelmöjligheter och kollektivtrafik. En utveckling av trängre gaturum längs med viktiga stråk för att få till stadsmässighet och en tryggare miljö. Mindre platser har också identifierats, med den gemensamma nämnaren att de kan utvecklas i anslutning till befintlig kommunal infrastruktur och kan bidra till allmänna platser, och inte på bekostnad av dem.

Stråk

11. Lantmannavägen - förtäta på/riv parkeringsgarage, spara allé, alternativt ersätt med ny.

12. Lextorpsvägen - cykelhighway mot kraftledningsgatan. Förtätning på parkering som trappar ner från hög bebyggelse i nordväst till låg i sydöst.

Ytor/platser

13. Lextorp centrum/Granngården - förtäta på parkeringsplats, förtäta på/riv envåningshus. Gör ett tydligare centrum där alla nuvarande verksamheter kan ligga kring ett tydligt/trevligt urbant centrumtorg.

14. De utpekade ytorna vid Guldvingevägen, Knektgatan, Stallgatan, Hovslagaregatan/Hasselkullegatan är alla ytor som ligger i direkt anslutning till befintlig kommunal infrastruktur. Ytorna är idag parkering eller andra restytor som blir otrygga intill grönstrukturen. Vid Knektegatan kan en omdisponering av lekplats och bollplan till Nergårdsstigen skapa möjlighet till lite förtätning i förlängningen av gatan. Alla ytor har gemensamt att de har förtätningspotential med effektivare användning av marken.

15. Sylte centrum - otydlig entréyta med stora öppna asfaltsytor. Svårtorienterat och inte platseffektivt. En omgestaltning av trafikflödet, parkeringsytor och entrézoner till viktiga samhällsverksamheter för gående och cyklist.

Lantmannavägen - förtäta på/riv parkeringsgarage, spara allé, alternativt ersätt med ny

Gör ett tydligare centrum där alla nuvarande verksamheter kan ligga kring ett tydligt/trevlig urbant centrumtorg.

Omdisponering av byggnader, aktivitetsytor och en helhetsgestaltning för Kronogårdsparken.

Lextorp centrum/Granngården - förtäta på parkeringsplats, förtäta på/riv envåningshus. Gör ett tydligare centrum där alla nuvarande verksamheter kan ligga kring ett tydligt/trevlig urbant centrumtorg.

Lextorpsvägen - cykelhighway mot kraftledningsgatan.

Lextorpsvägen - Förtätning på parkering som trappar ner från hög bebyggelse i nordväst till låg i sydöst.

5. Utvecklingsexempel

Under projektets gång konstaterades det att grönområdena i de sydöstra stadsdelarna har fina naturliga förutsättningar och kvalitéer men grönområdena är odefinierade, monotona och storskaliga. De bjuder inte heller in till varierade aktiviteter och upplevelser. Det rekommenderas att förstärka områdenas karaktär och identitet under vidare arbete med grönområdena i stadsdelarna.

I kapitel 5 förekommer några exempel på hur kan man jobba med utveckling av platsernas identitet och karaktär.

5.1. Landskapselement

5.1.1. Terräng

Terrängvariation bidrar till fin rumslighet i landskapen samt ger möjligheter att skapa många intressanta platser, exempelvis grill- och picknickplatser med vacker utsikt. Varierande terräng uppmuntrar också till spännande aktiviteter: åka pulka på vintern eller bygga koja på kullens topp.

5.1.2. Vegetation

Inhemska växter kan kompletteras med exoter för att skapa mer robusta planteringar i framtiden. Det kan också bidra till starkare identitet och eventuellt väcka några barndomsminnen till liv bland människor med utländsk bakgrund.

5.1.3. Vatten

Med hjälp av vatten som landskapselement kan man skapa sinnliga upplevelser för människor som kan finna lugn och harmoni i vackra och rofyllda miljöer. Vatten är något de flesta människor kan relatera till och som kan ena oss trots våra olikheter. Vatten är också en värdefull och begränsad resurs och det är viktigt att hantera det på ett hållbart sätt. Höjdanalyser kan ge vägledning för en hållbar öppen dagvattenhantering och är något som bör beaktas vid förtätning. Befintliga stråk och lågpunkter för vattenhantering kan göras till en resurs vid exploatering om det hanteras på ett bra sätt. Områdenas storskaliga grönstruktur har stor potential att hantera både dagvatten och skyfall och i bästa fall skapa stora mervärden.

5.2. Grönområdenas struktur

5.2.1. Identitetsskapande entréer

Väldefinierad och tydlig entréutformning stärker grönområdenas identitet och agerar som dragpunkter in i parkerna.

5.2.2. Gröna kopplingar

En sammanhängande grönstruktur med tydliga gröna korridorer mellan olika grönområdena har en stor betydelse ur såväl ekologiskt som socialt perspektiv.

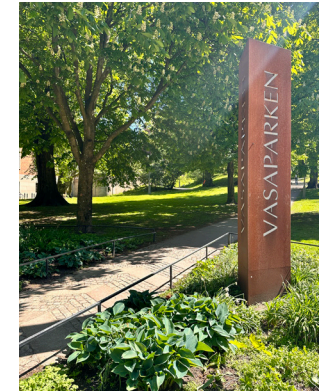
5.2.3. Rumslighet

För att kunna bryta ner monotona och storskaliga grönområden är det viktigt att jobba med variation av rumslighet i stor och i mindre skala. Man kan till exempel jobba med bättre integration av de lekplatser i parkerna som idag ligger lite för sig själva och ofta saknar vegetation på lekytan.

5.2.4. Innehåll

Det behövs en bra balans mellan programmerade och oprogrammerade ytor i grönområden. Befintliga grönområden har större andel oprogrammerade ytor som upplevs av många som tråkiga och som inte uppmuntrar till spontana aktiviteter.

Aktivitetsytor idag har ett stort fokus på bollsport och erbjuder inte en variation av olika aktiviteter utomhus. För att göra utemiljöer mer attraktiva för flera olika målgrupper behövs mångfald i form av olika typer av aktiviteter och med ambition att kunna använda platserna året runt. Man kan förlänga utomhussäsongen genom olika förbättringsåtgärder som till exempel väderskydd vid viktiga samlingspunkter, uppvärmda sittplatser, vatten och temporära säsongsinstallationer som kan främja användning av grönområden under årets kalla och varma säsonger.

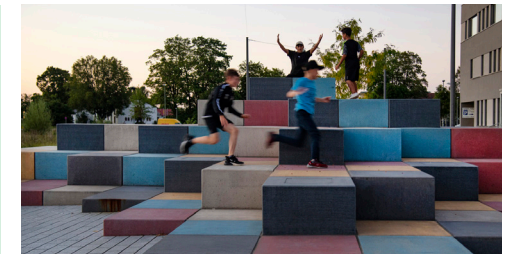

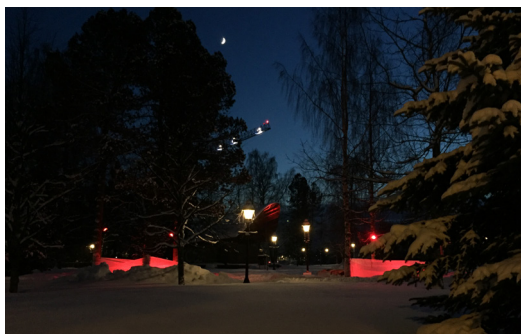
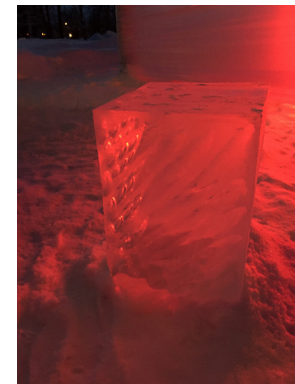
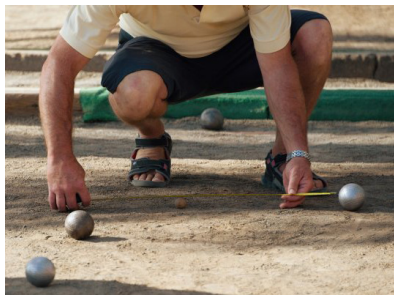
Entrépunkterna är en viktig del av platsernas utformning. Välutformade entréer hjälper till att öka orienterbarhet och bidrar till stärkt identitet.

Smakfull möblering är ett relativt enkelt medel för snabb och positiv förändring.

Lekplatser som är välintegrerade i parkstrukturen erbjuder bättre lekupplevelse för barnen. Lekfull konst ökar leklusten och bidrar till starkare karaktär och tydlig identitet.

Pulkabacke på vinter och på sommaren en bra utsiktsmöjlighet med potential till att skapa mötesplatser.

Eld-, ljus- och värmeinstallationer förlänger utomhussäsongen och skapar en dragkraft till parker.

Kreativa idrottsytor kan locka flera användare.

Utegymp är en kul aktivitet för en väldigt bred åldersgrupp.

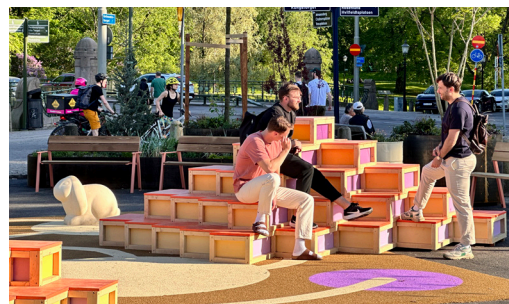
Sällskapsspel utomhus stärker platsens identitet och lockar till att stanna upp.

Stadsodling stärker gemenskapen och bidrar till bättre boendemiljö.

Mångfunktionella ytor som kan vara hinderbana, koja, scen, hängyta, hjälpmedel för träning ute och mycket mer. Välutformade mötesplatser kan locka flera olika målgrupper till att använda platsen.

Det kan med fördel också finnas dedikerade platser för specifika målgrupper för att skapa en trygghet och tydlighet för användare.

6. Fortsatt arbete

6.1. Förslag på fortsatt arbete utifrån socialt perspektiv

Under arbetet med rapporten identifierades en del utmaningar i dialogprocessen. Kort beskrivning nedan ska ses som ett inspirerande medskick till Trollhättans Stad från Tengbom på hur man skulle kunna arbeta vidare med dessa utmaningar i fortsatt arbete med utveckling av de sydöstra stadsdelarna Kronogården, Lextorp och Sylte center.

6.1.1. Vart är tjejerna?

Som det nämnts tidigare i rapporten deltog väldigt få kvinnor och flickor i dialogen. Det är av stor vikt att i framtida dialogarbete även nå kvinnor och tjejer i olika åldrar för att fånga upp deras behov i utvecklingsarbetet med utemiljön. Staden är redan väl medveten om vikten av att fortsätta arbetet med att nå den här målgruppen. I samarbete med Arkus stiftelse har Tengbom tagit fram en förstudie där man har tittat på två mindre platsbildningar *Aktivia* i Lund och *Goplatsen* i Kungsbacka med fokus på unga tjejer och en jämställd genomförandeprocess.

6.1.2. Unga vuxnas perspektiv

Under flera workshoptillfällen kom det fram att det saknas aktivitetsytor som är riktad för unga vuxna. Det skulle vara intressant att försöka nå denna målgrupp och ta reda på deras perspektiv.

6.1.3. Samskapa

Ett roligt sätt att aktivt arbeta tillsammans med målgrupper och platsutveckling är att testa platserna genom samskapande aktiviteter.

Tengbom har arbetat en hel del med processer som bygger på dialog som också innehåller att prototypa förslag för platser i skala 1:1 både med fokus på barn, ungdomar och unga tjejer för att sedan utvärdera föreslagna funktionerna på platserna för att avgöra om det är något att gå vidare och utveckla.

6.1.4. Gå-turer

Under flera workshoptillfällen märktes att arbete med kartmaterial ibland kan upplevas abstrakt för deltagarna beroende av förkunskaper och vana av att tolka och arbeta med kartor. Ett kompletterande alternativ för framtiden hade varit att använda sig av så kallade Gå-turer med syfte att diskutera grönyrtorna under tiden man passerar genom dem. Promenaderna kan

Projektexempel av dialog i form av Gå-turer med förskolebarn och pedagoger och exempel på samskapande dialog tillsammans med ungdomar där Tengbom har testat och utvärderat platserna i Skala 1:1.

anpassas för olika målgrupper och utformas på varierande sätt beroende av vad syftet är med dialogen.

6.2. Förslag på fortsatt arbete utifrån platsspecifika analyser

För vidare arbete i stadsdelen med planprogrammet för de sydöstra stadsdelarna bedöms det att det krävs fler fördjupade analyser för varje stadsdels grönsstruktur. Detta för att kunna gå in på djupet av vilka behov och vilka potentiella förtätningsmöjligheter det finns inom respektive område för att undvika att förtäta på värdefull parkmark och naturmark.

6.2.1. Tillgång till tillgänglig friyta

Analysera hur lätt det är för invånare att nå parker inom området. Detta kan inkludera att mäta avståndet från olika adresser till närmaste park samt bedöma kvaliteten på tillgången. Detta hjälper till att identifiera eventuella brister i tillgänglighet och föreslå förbättringar.

Hur många procent av parken är tillgänglig? Vilken andel av parkens yta skall vara tillgänglig för allmänheten? Detta kan inkludera att utvärdera hinderfri tillgång och identifiera områden som behöver förbättras.

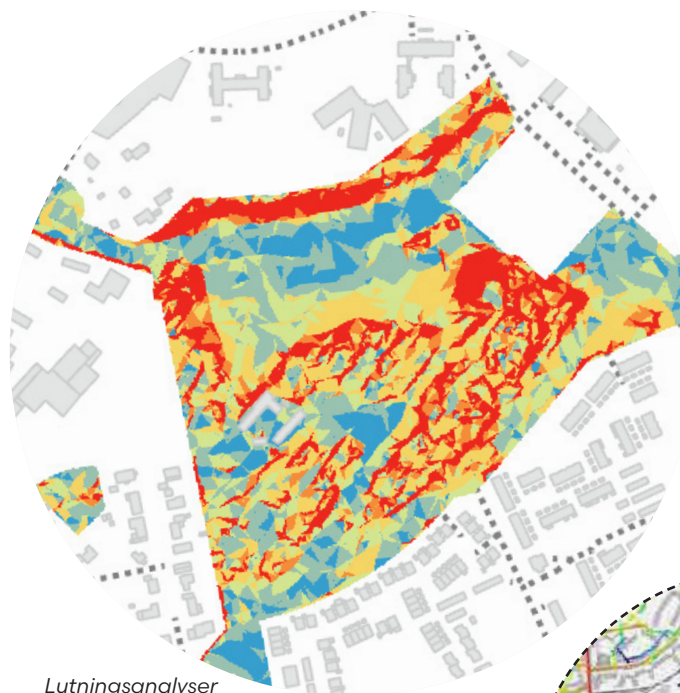
6.2.2. Space Syntax Integrationsanalys och Lutning

Vilka plana ytor är extra viktiga att freda? Identifiera plana ytor som är särskilt värdefulla och bör skyddas från utveckling eller bebyggelse. Dessa områden kan ha stor betydelse för sociala interaktioner och rekreation.

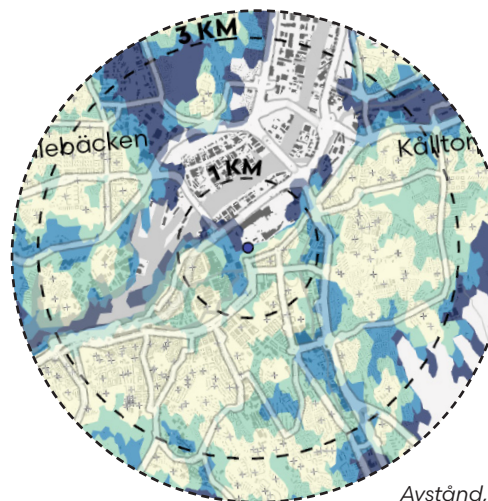
Space syntax-analys hjälper att bestämma vilka plana ytor som spelar en nyckelroll i områdets integrering. Detta hjälper till att förstå hur människor rör sig genom området och vilka ytor som bör bevaras för att främja social sammanhållning och tillgänglighet. Det är önskvärt att genomföra detaljerade studier för varje delområde.

6.2.3. Trygghetsronder

Sedan några år tillbaka bedrivs systematiska trygghetsronder över hela Trollhättans kommun. Intentionen är att under 5–6 år besöka och genomlysa trygghetsfrågor i samtliga stadsdelar och tätorter. Fokus ligger på den fysiska miljön och vad som kan göras i den för att påverka säkerhet och trygghet. Det kan till exempel röra sig om röjning av buskage och sly, förbättrad belysning, säkerhetsåtgärder när det gäller trafik, såsom cykel och gångbanor, övergångsställen med mera. Sedan år 2017 har trygghetsronder utförts i flera stadsdelar, bland annat Sylte, Lextorp och Kronogården.

Lutningsanalyser

Avstånd, tillgänglighet analyser

Space syntax analyser

Bilaga

Frågor som ställdes vid dialogtillfällena med fritidsgårdarna Lexington, Älvan och Kronan på *Station: 2 Gröna miljöer och offentliga platser*.

Till barn och ungdomar:

- Ålder/kön/bostadsområde?
- Vad brukar du göra utomhus?
- Var är din favoritplats, kan du peka på kartan?
- Finns det platser du känner dig trygg? Varför?
- Finns det platser du känner dig otrygg? Varför?
- Brukar du vara här? (peka på grönområden/foton utskriva på ytor)
- Hur tar du dig till platsen? Vilken väg och cyklar/går/kollektivt? Genvägar? (markera på kartan)
- När går du dit? (Tid på dygnet, årstid, vardag/helg)
- Vad gör du där?
- Med vem/vilka är du där?
- Vilka andra brukar vara där? (småsyskon, pensionärer)
- Finns det platser du känner dig otrygg på inom grönområdet?
- Vad skulle du vilja kunna göra här? Finns det något du drömmer om att göra?

Till pedagoger:

- Hur använder fritidsgården grönområdena?
- Vad brukar barnen göra där?
- Vilka åldersgrupper rör sig vart? Använder både killar och tjejer ytorna?
- (Varför, Varför inte?)
- Vad saknas? Finns det något som barnen skulle vilja göra där?
- Finns det platser som barnen upplever som otrygga?
- Finns det platser som ni upplever som otrygga utifrån barnens perspektiv?

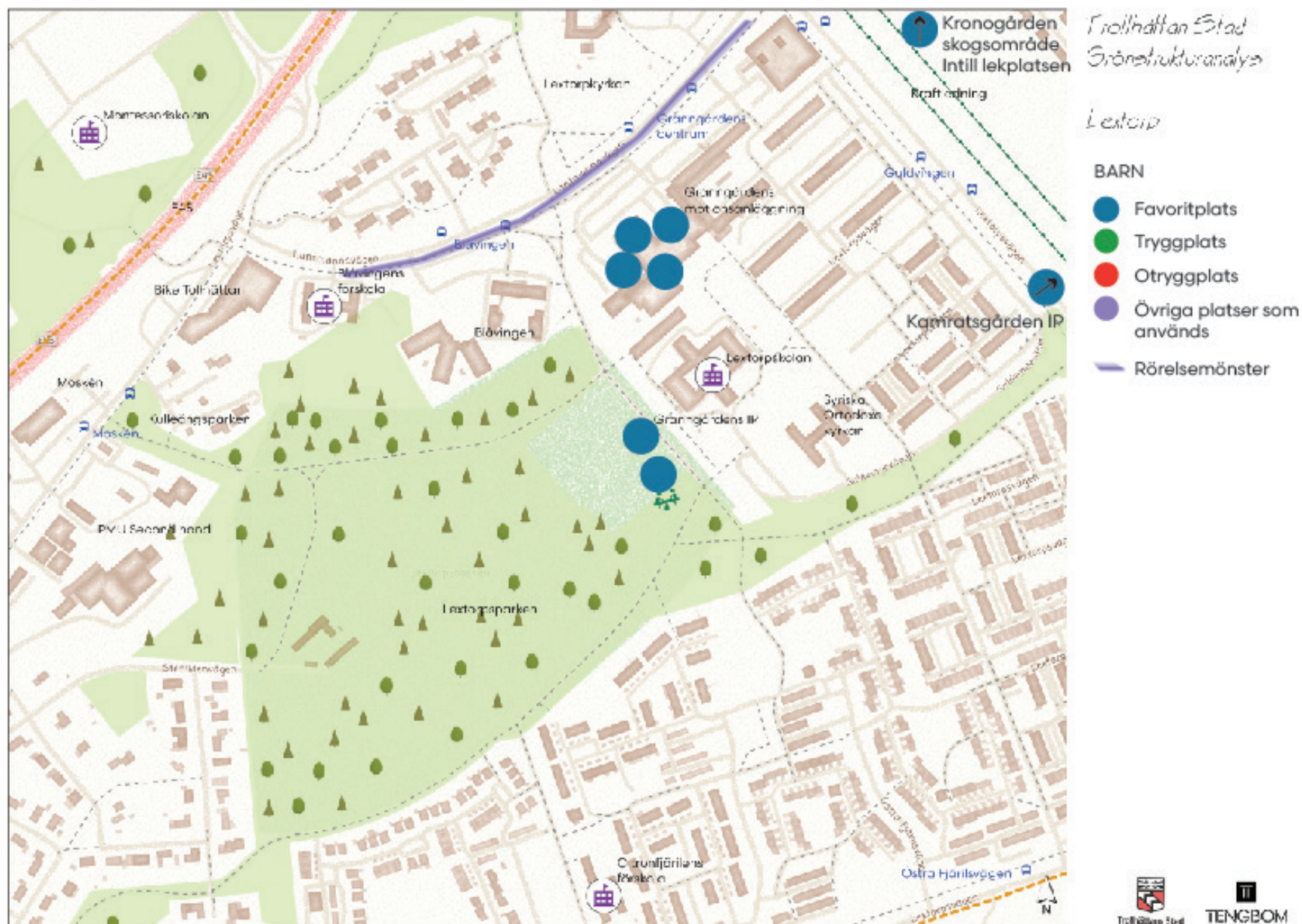
Till representanter för föreningar:

Frågorna som ställdes vid dialogtillfället med inbjudna representanter för föreningar på *Station 2: Gröna miljöer & offentliga platser*

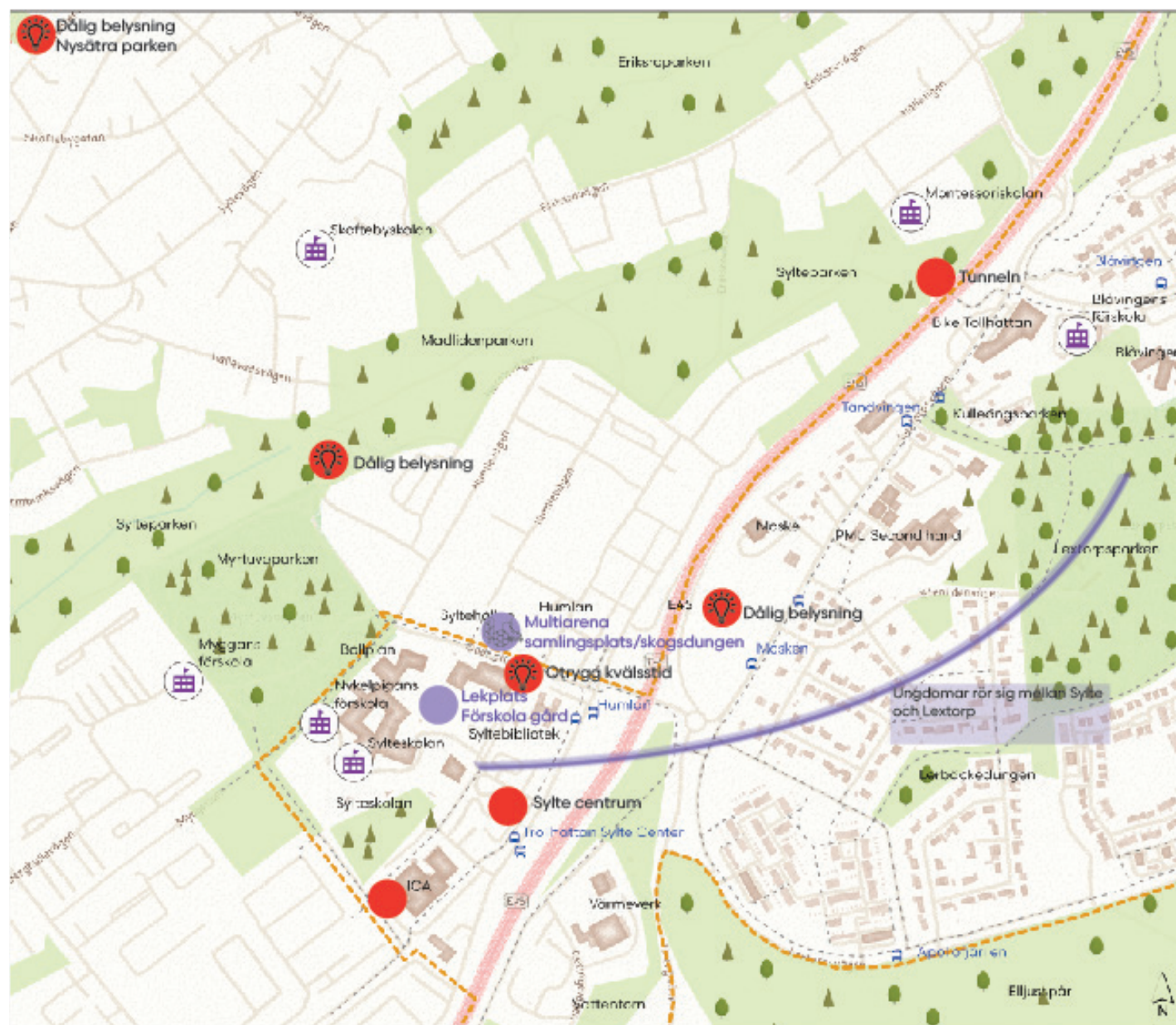
- Hur använder er förening utemiljön och vilka platser är viktiga?
- Finns det platser som upplevs otrygga, vilka?
- Vad saknas i utemiljön/vad kan förbättras?

Sammanställning av Kartor från dialogen:

Karta visar sammanställning av svar från ungdomar i Lextorp.

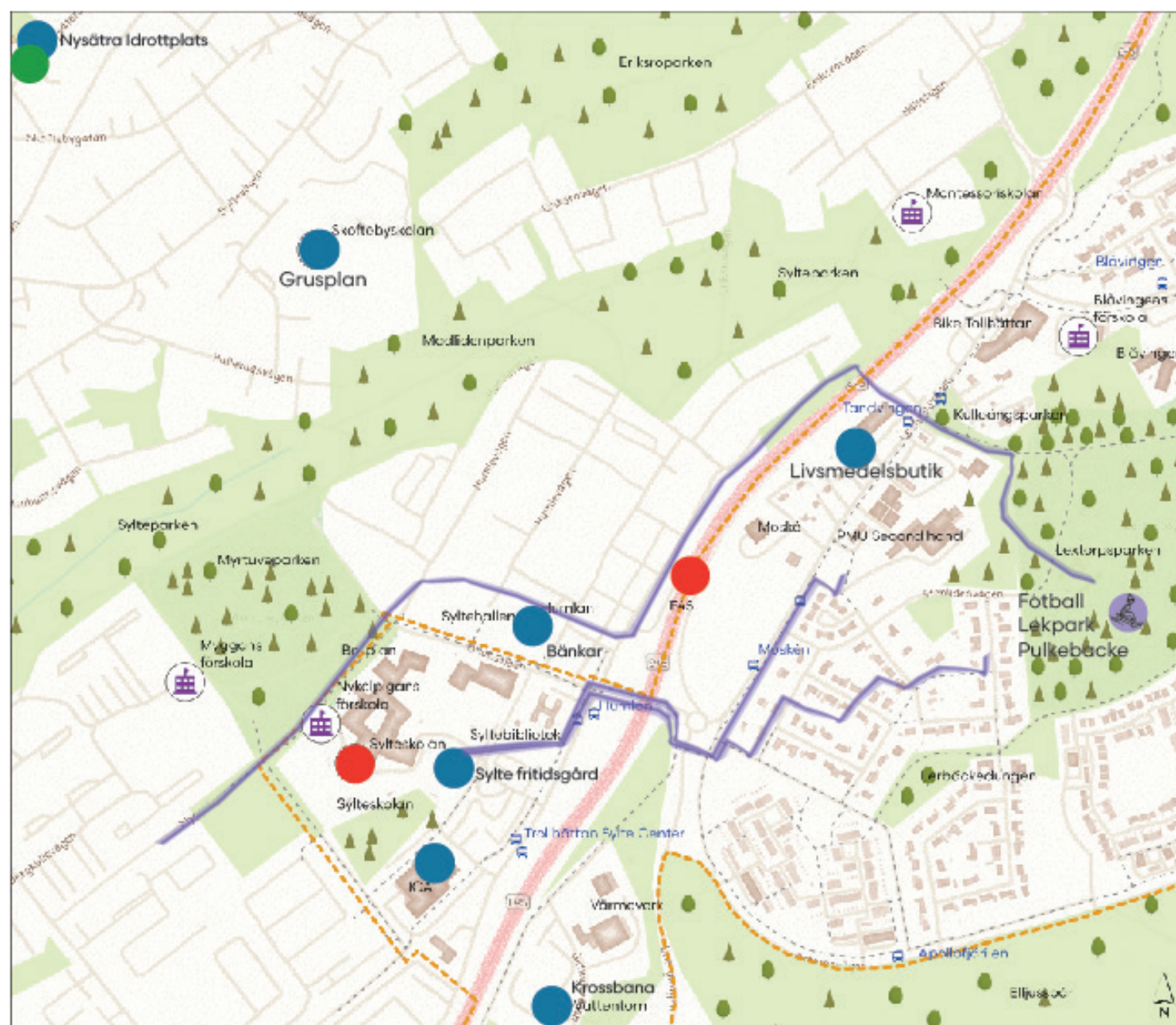
Trollhättan Stad
Grönstrukturanalys

Sylte

PEDAGOG

- Övriga målpunkter
- Otryggplats
- Rörelsemönster

Karta visar sammanställning av svar från fritidspedagogerna i Sylte.

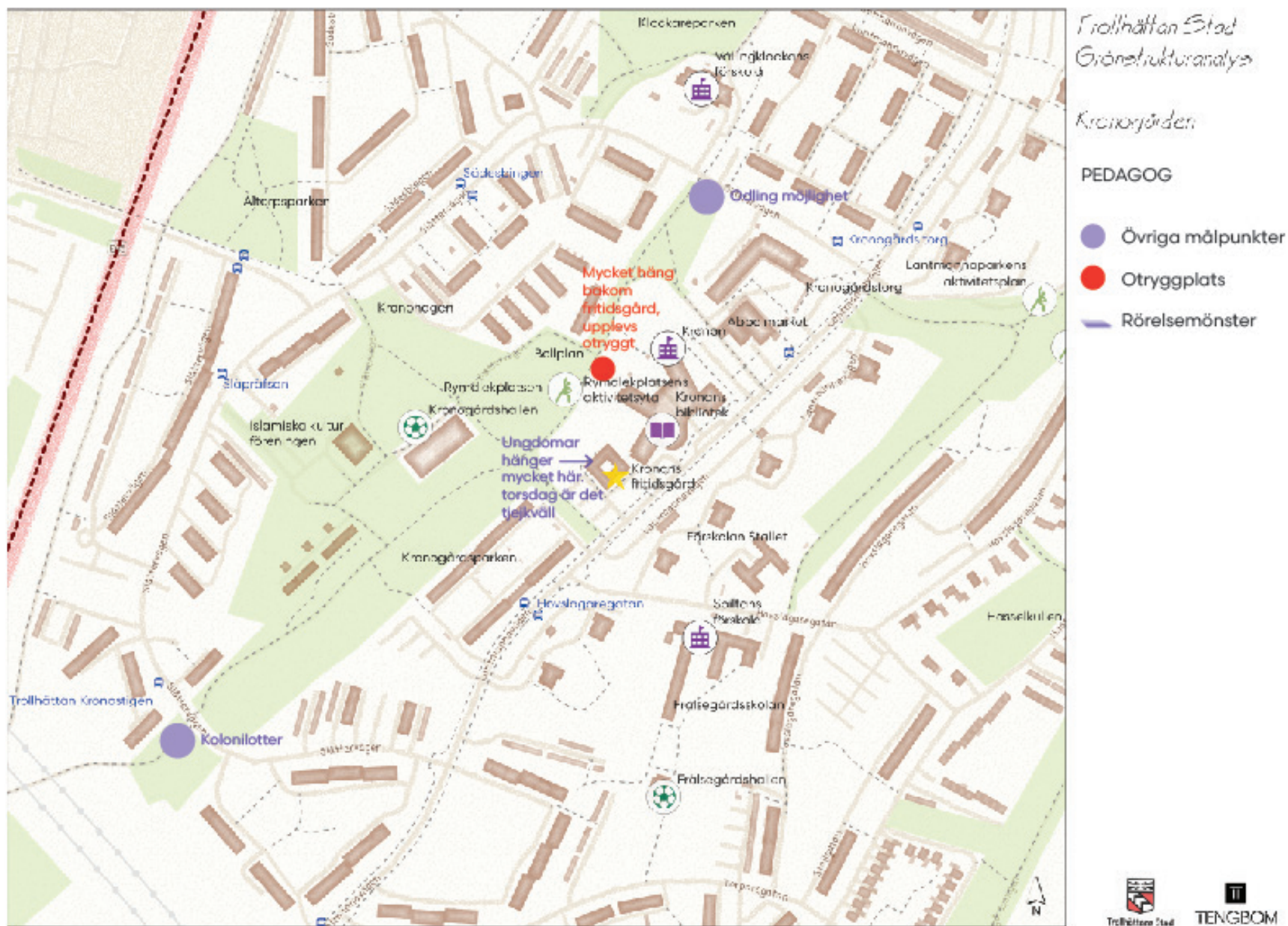
Trollhättan Stad
Grönstrukturanalys

Sylte

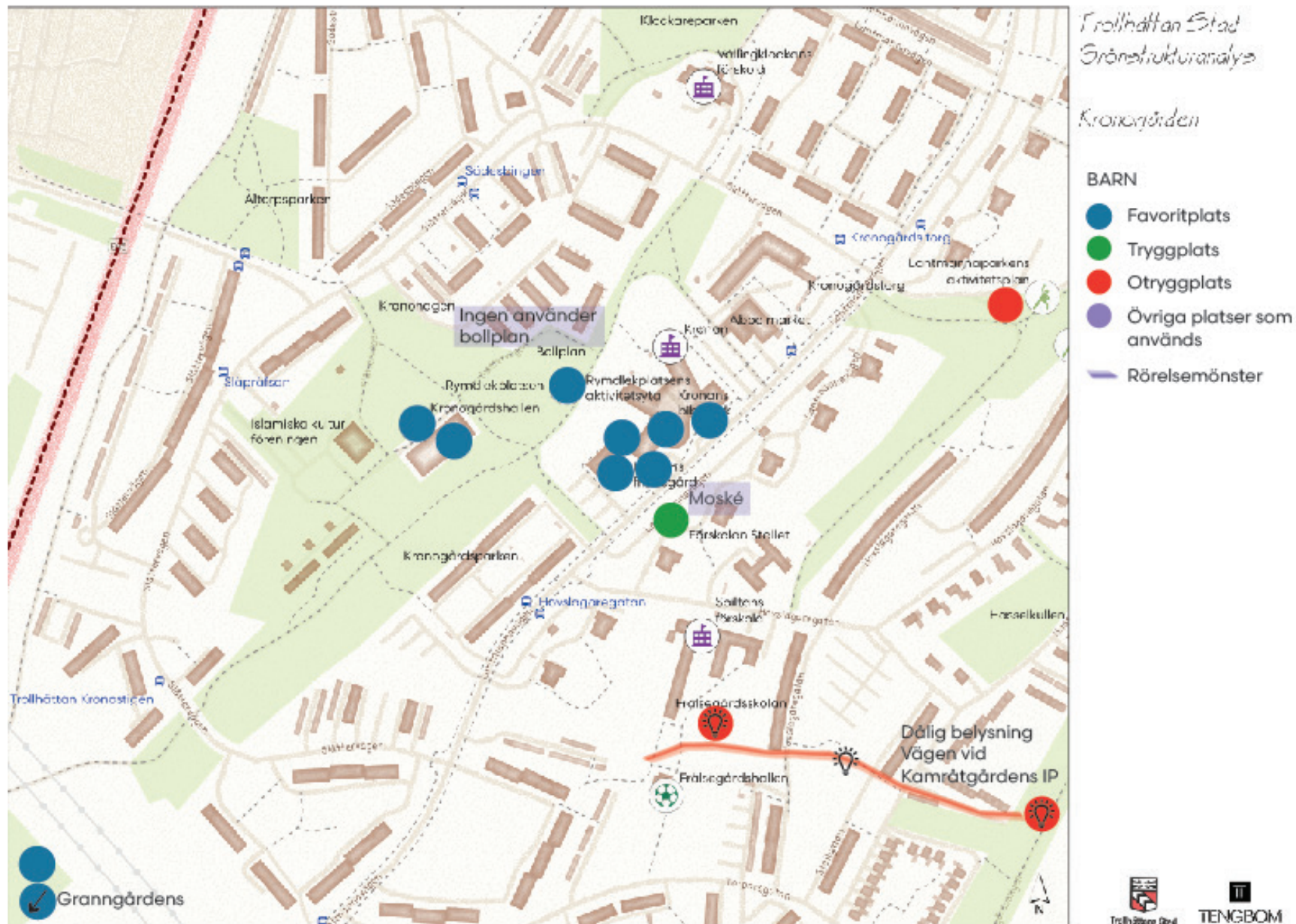
BARN

- Favoritplats
- Tryggplats
- Otryggplats
- Övriga platser som används
- Rörelsemönster

Karta visar sammanställning av svar från ungdomar i Sylte.

Karta visar sammanställning av svar från fritidspedagogerna i Kronogården.

Karta visar sammanställning av svar från ungdomar i Kronogården.